

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
Fakulta bezpečnostního managementu
Katedra veřejného práva

**Krizové situace a stavy v kontextu možného ohrožení lidských práv a
svobod se zaměřením na Českou republiku**

Diplomová práce

**Crisis situations and conditions in the context of a possible threat to
human rights and freedoms with a focus on the Czech Republic**

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
doc. JUDr. Jan TRYZNA Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. Klára HOROVÁ

PRAHA
2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce na téma „Krizové situace a stavy v kontextu možného ohrožení lidských práv a svobod se zaměřením na Českou republiku“ je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 11. 3. 2024

.....
Bc. Klára HOROVÁ

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé práce doc. JUDr. Janu Tryznovi za trpělivost, vstřícnou pomoc a cenné rady při vzniku této diplomové práce. Dále mé poděkování patří celé rodině, která mi byla během psaní nápomocná.

ANOTACE

Pro diplomovou práci jsou stěžejními tématy krizové stavy a základní lidská práva, přičemž se zabývá jejich vzájemným vztahem. V práci jsou přiblížena lidská práva, jak z hlediska historického vývoje, vnitrostátního a mezinárodního právního zakotvení, tak jejich charakteristiky a funkce. Následuje vysvětlení důležité terminologie z krizového řízení a popis jednotlivých krizových stavů. V této souvislosti nelze opomenout krizový a pandemický zákon. Stěžejní část práce se zabývá omezováním lidských práv v souvislosti s paragrafem 5 krizového zákona v kontextu krizových stavů. Tuto část jsem doplnila o omezení práva na práci, vzdělání a osobní soukromí. Tato omezení jsou doplněna o reálné příklady omezení lidských práv a svobod, ke kterým došlo v dobách pandemie Covid-19.

KLÍČOVÁ SLOVA

Základní lidská práva, Omezení lidských práv a svobod, Listina základních práv a svobod, Ústava České republiky, Všeobecná deklarace lidských práv, Krizové situace, Krizový zákon, Covid-19

ANNOTATION

For the diploma thesis, the key topics are crisis situations and fundamental human rights, addressing their mutual relationship. The thesis provides an overview of human rights from historical development, domestic, and international legal perspectives, as well as their characteristics and functions. Following that is an explanation of important terminology in crisis management and a description of individual crisis situations, where the crisis and pandemic laws cannot be overlooked. The pivotal part of the thesis deals with the restriction of human rights in connection with paragraph 5 of the Crisis Act in the context of crisis situations. This section is also complemented by highlighting real-life examples of restrictions on human rights and freedoms that occurred during the Covid-19 pandemic.

KEYWORDS

Fundamental human rights, Restrictions on human rights and freedoms, Charter of Fundamental Rights and Freedoms, Constitution of the Czech Republic, Universal Declaration of Human Rights, Crisis situations, Crisis law, Covid-19.

Obsah

1. Úvod	7
2. Vývoj lidských práv	9
2.1. Období do konce druhé světové války	9
2.2. Období po druhé světové válce	11
3. Právní zakotvení lidských práv	14
3.1. Ústava České republiky	14
3.2. Listina základních práv a svobod.....	15
3.3. Všeobecná deklarace lidských práv.....	17
3.4. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	18
3.5. Charta základních práv Evropské unie	18
3.6. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	19
3.7. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ..	21
4. Základní lidská práva a svobody	22
4.1. Charakteristika základních lidských práv	23
4.2. Funkce základních práv a svobod	24
5. Krizové situace a stavy	27
5.1. Krizové situace	27
5.2. Krizové stavy	29
5.3. Krizový zákon	30
5.4. Pandemický zákon.....	31
5.5. Stav nebezpečí	33
5.6. Nouzový stav	34
5.7. Stav ohrožení státu.....	36
5.8. Válečný stav	37

6. Omezení lidských práv a svobod	40
6.1. Právo na nedotknutelnost osoby a obydlí	43
6.2. Vlastnické právo	44
6.3. Svoboda pohybu a pobytu	48
6.4. Právo shromažďovací	51
6.5. Podnikatelská činnost (svoboda podnikání).....	53
6.6. Právo na stávku	55
6.7. Omezení práva na práci.....	56
6.8. Omezení práva na vzdělání	58
6.9. Omezení práva na osobní soukromí	59
7. Úvaha nad soudní ochranou během krizových situacích	61
8. Závěr	64
9. Zdroje	66
9.1. Monografie	66
9.2. Právní předpisy a mezinárodní smlouvy	70
9.3. Rozhodnutí, usnesení	71
9.4. Webové stránky a elektronické zdroje	73
10. Zkratky.....	76

1. Úvod

Lidská práva jsou neodmyslitelně spojena s důstojností každého člověka a jsou základním kamenem demokratického právního systému. Patří mezi základní pilíře, které pohání a zajišťují fungování lidské společnosti. Jsou jakýmsi měřítkem vyspělosti a civilizovanosti společnosti.

Pro občany demokratických právních států jako je Česká republika mohou lidská práva působit jako samozřejmost. Nicméně je nutné zdůraznit, že se situace za hranicemi naší země mění. Masová porušování základních lidských práv ze strany autoritativních režimů jsou realitou a zároveň důkazem, že pouhá deklarace univerzality lidských práv, nebo jejich formální zakotvení v právním řádu, nestačí.

Otázka omezení práv jednotlivce a zásahů do základních práv a svobod je velmi důležitá a náročná. Je nutné najít rovnováhu mezi ochranou veřejného zdraví a respektováním individuálních práv a svobod. Na jedné straně se nachází takzvaně „věci pod kontrolou“ a na druhé straně stojí společenské hodnoty, na které jsou lidé v dnešní době zvyklí. Jestliže omezujeme společenské hodnoty, našlapujeme po velice tenkém ledu.

V životě nastanou situace, které můžeme očekávat, ale nelze je předvídat. Stejně tak jako se neustále vyvíjí a mění lidská společnost, je třeba neustále reagovat na nové hrozby, které představují změnu v našem běžném životě, ať už v důsledku antropogenních nebo naturogenních mimořádných událostí. Mimořádné události představují ohrožení pro určitou část obyvatel nebo území, pokud se správně a efektivně neřeší, mohou se z nich stát krizové situace, které poté postihují a ovlivňují životy většího počtu obyvatel. I z malé mimořádné události se může vyklubat celorepublikový problém, při kterém je třeba vyhlásit krizový stav, aby bylo možné omezit práva a povinnosti osob.

Problematika zajišťování vnitřní a vnější bezpečnosti patří k základním a nezbytným úkolům státu. Vazba a spolupráce mezi subjekty je v současnosti považována za základ úspěšného zvládnutí mimořádné události. Krizové řízení nevzniklo nahodile ze dne na den, ale je výsledkem práce a těžce nabytých zkušeností a informací mnoha odborníků, kteří se je snažili na základě nejrůznějších forem dovést k co největší dokonalosti.

Celosvětová pandemie Covid-19 měla zcela bezprecedentní dopad na životy občanů nejen v České republice, ale také po celém světě. Zásadně ovlivnila fungování prakticky všech oblastí lidského života. Mnoho běžných aktivit, jako je práce, vzdělávání, volný čas a mezilidské interakce, bylo podrobena zásadním změnám nebo dokonce pozastaveno. Zdálo se, že svět, jak jsme ho znali před pandemií, přestal na čas existovat a mnozí lidé se museli přizpůsobit nové realitě a změněnému způsobu života.

Pandemie nám často a někdy i bolestně připomněla, že naše práva a svobody, které jsme považovali za samozřejmé, mohou být zásadním způsobem omezeny. Omezení, která byla zavedena kvůli ochraně veřejného zdraví a zvládnutí epidemie, ovlivnila naše každodenní životy a vyžadovala od nás přizpůsobení se novým podmínkám a opatřením. Tato omezení se dotkla různých aspektů našeho života, včetně svobody pohybu, práva na práci nebo vzdělávání.

Důvodem výběru tématu diplomové práce bylo bakalářské studium na Policejní akademii v Praze, obor Bezpečnostní management ve veřejné správě. Toto studium se do hloubky zabývalo právě krizovým řízením. Během studia propukla pandemie Covid-19 a vše teoretické se najednou promítlo do skutečnosti.

Cílem práce je poskytnout čtenáři informace o lidských právech, která stát garantuje, a objasnit jejich povahu. Práce má seznámit čtenáře s jednotlivými krizovými stavy a přiblížit celou problematiku. V neposlední řadě má poukázat na omezení lidských práva a svobod a uvést konkrétní příklady.

Při psaní této práce bude čerpáno především z primárních pramenů, tedy zákonů. Dalším zdrojem budou odborné publikace.

2. Vývoj lidských práv

Lidská práva mají kořeny v dávných civilizacích a jejich vývoj je spojen s bojem lidí za svobodu, důstojnost a rovnost. Historické názory na lidská práva značně ovlivňovala filozofie, náboženství a politický režim té doby. Vývoj lidských práv lze sledovat skrze historické události, které přispěly k jejich formování a posilování.

Tento vývoj ukazuje, jak se lidská práva postupně stala nedílnou součástí mezinárodního práva a jakým způsobem se jejich význam a rozsah postupně rozšiřoval.

2.1. Období do konce druhé světové války

Historie lidských práv sahá až do starověkých civilizací, kde se objevovaly prvky ochrany jednotlivce před mocí vlády či tyranie. Ve starověkých civilizacích, jako byly starověké Řecko a Řím, existovaly některé koncepty lidské důstojnosti a práv, ale byly omezené na určité skupiny obyvatel, jako byli svobodní muži.

Ve středověku a raném novověku byla lidská práva často ovlivněna náboženskými a feudálními zájmy. Ve středověku byla Magna Charta Libertatum neboli Velká listina svobod z roku 1215 považována za jeden z prvních kroků ústavního omezení monarchie. Listina v sobě zahrnovala právo na soudní ochranu, zákaz zabavení majetku a omezovala některé panovnickovy pravomoci. Důležité je si uvědomit, že se tento dokument vztahoval pouze na svobodné lidi.

Koncepce lidských práv v moderním pojetí se začala formovat během osvícenského období v 17. a 18. století. V 17. století došlo v Anglii k revoluci, která sebou přinesla rovnoprávnost osob. Revoluce přinesla roku 1689 nejznámější anglickou deklaraci Bill of Rights neboli Listina práv. Listina zakotvovala petiční právo a právo svobodných voleb.¹ Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) a Charles Louis Montesquieu (1689-1755) argumentovali o univerzálních právech jednotlivce, která jsou neoddělitelná od jeho přirozené důstojnosti. Tento myšlenkový obrat přispěl k formování idejí, které později ovlivnily vznik moderních demokracií a právních systémů. Anglický filozof John Locke (1632–1704)

¹ KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: stát a společnost v letech 1603-1689*. Praha: Libri, 2001, s. 287.

považoval právo na život, osobní svobodu a majetek za přirozené právo, které není možné od člověka oddělit a zcizit, tudíž musí stát tato práva respektovat.²

Dalším významným mezinárodním mezníkem byl rok 1776, kdy došlo k vydání Deklarace nezávislosti Spojených států amerických, která vycházela z anglické Listiny práv a myšlenek Johna Locka. To dokládá i obecný princip Deklarace: „*Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni a jsou nadáni jistými nezcizitelnými právy, mezi něž patří právo na život, svobodu a budování osobního štěstí*“.³

Francouzská revoluce v roce 1789 zdůraznila důležitost lidských práv jako nedílnou součást demokratického státu. Deklarace práv člověka a občana, přijatá během této revoluce, se stala inspirací pro mnoho dalších národních a mezinárodních dokumentů o lidských právech.

I české země mají v historii lidských práv bohaté kořeny, které sahají až do středověku a jsou spojeny s bojem českých zemí za politickou svobodu a práva občanů. Přestože se v průběhu dějin měnil politický režim a společenské podmínky, touha po spravedlnosti, rovnosti a svobodě byla vždy silnou motivací pro obyvatele českých zemí.

V 15. století se Jan Hus (1371-1415) na našem území snažil o svobodný výklad Bible. Petr Chelčický (1390-1460) hlásal rovnost všech lidí před Bohem a svobodu, které nesmí vládnout žádná moc. Majestát Rudolfa II. z roku 1609 zaručoval náboženskou svobodu všem stavům. V roce 1781 došlo v Habsburské monarchii ke zrušení nevolnictví, které přineslo osobní svobodu.

Po revolučním roce 1848 byl rozvoj lidských práv a svobod patrný téměř po celé Evropě. Na našem území se soubor všeobecných občanských práv objevil až v návrhu rakouské ústavy, který byl vypracován Kroměřížským sněmem v letech 1848–1849. Březnová ústava z roku 1849 obsahovala svobodu pohybu a náboženství. V prosincové ústavě z roku 1867 byla upravena obecná práva státních občanů. Ústava zakotvovala rovnost občanů před zákonem, listovní a petiční právo, svobodu slova a tisku, nedotknutelnost vlastnictví či svobodu

² KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1990, s. 103-107.

³ KREJČÍ, Miloš. „*My lid Spojených Států...*“: o Ústavě USA. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 32.

náboženskou. Jednalo se spíše o formální zavedení občanských práv a svobod bez odpovídající praxe ze strany státní moci.⁴

Po velkém potlačování a porušování lidských práv a svobod během první světové války vyvstala potřeba tato práva chránit. Vznikaly požadavky na právní zakotvení lidských práv jak na vnitrostátní, tak na mezinárodní úrovni. Jednalo se především o práva na ochranu menšin, postavení žen a dětí, otroctví a pracovní podmínky. Dne 28. října 1918 došlo ke vzniku samostatného Československého státu. Veškerá zákonodárná i výkonná moc byla převzata Národním výborem, který hned první den vydal Recepční zákon. V roce 1920 byl přijat zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Inspiračním zdrojem jí byla rakouská ústava z roku 1867, ale též ústavní dokumenty Spojených států amerických, Francie, Švýcarska, Belgie a mezinárodní mírové smlouvy. Preambule vycházela z americké ústavy a byla s ní prakticky identická.⁵ Z hlediska garance lidských práv a svobod byla nejdůležitější hlava pátá a šestá. Hlava pátá nazvaná „Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské“ ve svých 22 paragrafech zakotvovala katalog práv a svobod, které se dnes označují jako práva základní a politická.⁶

V noci na 30. září 1938 byla Německem, Itálií, Francií a Anglií podepsána Mnichovská dohoda, která porušovala psané i nepsané mezinárodní dohody. Práva zaručovaná ústavou z roku 1920 byla omezena. Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava byla českému národu zrušena téměř všechna práva a svobody. Ústava z roku 1920 byla opět obnovena díky prezidentským dekretům 8. května 1945.⁷

2.2. Období po druhé světové válce

Moderní mezinárodněprávní ochrana lidských práv začala vznikat až na konci druhé světové války jako reakce demokratické společnosti na masové porušování lidských práv. V tomto období došlo k rozvoji mezinárodní ochrany lidských práv a jejich záruk.

⁴ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 596-597.

⁵ ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 78-79.

⁶ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Brno: Aleš Čeněk, 2008, s. 26.

⁷ GERLOCH, Aleš a spol. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. 3. vyd., Praha: Prospektum, 1999, s. 24.

V dubnu roku 1945 se v San Francisku konala Konference Spojených národů o mezinárodním uspořádání. Byla vypracována Charta OSN, kterou 26. června 1945 podepsalo celkem 50 států včetně Československa. Mezivládní organizace spojených národů vznikla 24. října 1945, kdy došlo k ratifikaci Charty OSN Sovětským svazem, USA, Čínou, Francií, Velkou Británií a dalšími signatářskými zeměmi. Charta byla příliš obecná a neobsahovala žádný přehled lidských práv ani kontrolní mechanismus jejich dodržování. Valné shromáždění OSN přijalo 10. prosince 1948 Všeobecnou deklaraci lidských práv. Deklarace se tak stala prvním mezinárodním dokumentem, který uznává práva a svobody každého člověka bez rozdílu.⁸ Na základě Všeobecné deklarace byly v roce 1954 navrženy dva pakty, které však nabyly účinnosti až v roce 1976. Jednalo se o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

V tomto období byla založena Rada Evropy, která dodnes zajišťuje spolupráci členských států v oblasti demokracie, ochrany lidských i sociálních práv a svobod. Rada Evropy vytvořila v roce 1950 Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, která vstoupila v platnost v roce 1953. Úmluva zřídila Evropský soud pro lidská práva a je považována za nejúčinnější mezinárodní smlouvu v oblasti ochrany lidských práv.⁹

V roce 1975 byla lidská práva diskutována na Helsinské konferenci, kde došlo k zavázání států tato práva dodržovat. V roce 1977 se sešly významné osobnosti a založily Chartu 77, která kritizovala vládu za porušování lidských a občanských práv.

Zhroucení komunistického režimu přineslo na začátku 90. let 20. století vývoj, který směřoval k založení demokratického právního státu. Významné uzákonění základních práv a svobod přinesl Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozovala Listina základních práv a svobod. Listina se stala v roce 1993 součástí ústavního pořádku České republiky.¹⁰

⁸ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 5-7.

⁹ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 27-30.

¹⁰ GERLOCH, Aleš a spol. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. 3. vyd., Praha: Prospektrum, 1999, s. 43-44.

V závislosti na vstoupení platnosti Maastrichtské smlouvy byla formálně založena dne 1. listopadu 1993 Evropská unie. Těsně před rozpadem Československa přijala Česká národní rada 16. prosince 1992 ústavní zákon, který byl publikován v české Sbírce zákonů pod č. 1/1993 Sb., s účinností od 1. ledna 1993, dnes známý jako Ústava České republiky.

Konečná verze Charty základních práv Evropské unie byla podepsána v roce 2001 v Nice. Dokument byl přijat ve společné deklaraci Evropského parlamentu, Rady a Komise a obsahuje nejrozsáhlejší katalog lidských práv na mezinárodní úrovni. Česká republika vstoupila do Evropské unie dne 1. května 2004, která ochranu lidských práv považuje za jednu ze svých nejdůležitějších politik.¹¹

Historický vývoj lidských práv je poznamenán bojem mnoha jednotlivců, hnutí a organizací za svobodu, rovnost a spravedlnost. Tyto snahy jsou stále aktuální, protože se lidstvo stále potýká s výzvami v oblasti lidských práv a musí se neustále snažit o jejich ochranu a prosazování ve světě.

¹¹ EVROPSKÁ UNIE. *Historie Evropské unie 2000–09*. Online. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2000-09_cs. [cit. 2024-02-25].

3. Právní zakotvení lidských práv

Lidská práva se přímo vážou na vztah mezi jednotlivci a státem, který v tomto případě funguje jako legislativní garant základních lidských práv a svobod, nezdědka jako jejich zákonem zmocněný „legální rušitel“ a zároveň i jako nejvyšší arbitrá při jejich vymáhání.

Právní zakotvení lidských práv v České republice se nachází v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústavě České republiky a ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Lidská práva jsou upravena i v mezinárodních listinách jako je Všeobecná deklarace lidských práv, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Charta základních práv Evropské unie a mezinárodní pakty jako je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

3.1. Ústava České republiky

Ústava České republiky zahrnuje základní principy a hodnoty na kterých stojí jádro českého právního řádu a demokratického systému. Ústava České republiky, jako základní zákon České republiky, vychází z dědictví a tradic české státnosti, úcty k lidským právům a demokratickým hodnotám. Je založena na vůli občanů České republiky v souladu s dějinným vývojem České republiky a na základě jejich rozhodnutí vyjádřených v referendu ze dne 16. a 17. prosince 1992.

Ústava ČR stanovuje, že občané České republiky jsou „*odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti.*“

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, se skládá z Preambule, 8 Hlav a 113 Článků. Součástí preambule je odhodlání chránit a rozvíjet zájmy České republiky. Hlava první čl. 1-14 pojednávají o vztazích k mezinárodním smlouvám o lidských právech a svobodách. Hlava druhá čl. 15-53 upravuje moc zákonodárnou. Hlava třetí čl. 54-80 se zabývá mocí

výkonnou. Hlava čtvrtá čl. 81-96 v sobě obsahuje moc soudní. Hlava pátá čl. 97 upravuje působnost Nejvyššího kontrolního úřadu. Hlava šestá čl. 98 upravuje působnost České národní banky. Hlava sedmá čl. 99-105 se zabývá působností územní samosprávy. Hlava osmá čl. 106-113 vytyčuje přechodná a závěrečná ustanovení.¹²

Preambule nepřímo obsahuje ústavní povinnost „společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství.“ Tento text odkazuje na čl. 35 Listiny, který se týká práva na příznivé životního prostředí, zejména pak dále uvádí, že „nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“¹³

V Hlavě první Ústavy se nachází zmínka o základních právech a svobodách zejména v čl. 1, který stanoví, že „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“ Dalším důležitým článkem je čl. 3, jenž stanoví že Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR, a čl. 4, který zaručuje základním právům a svobodám ochranu soudní mocí. Nelze nezmínit čl. 10, ve kterém po euronovele Ústavy nejsou součástí právního řádu jen ratifikované mezinárodní smlouvy o lidských právech, ale všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, ke kterým dal Parlament ČR souhlas a kterými je Česká republika vázána. Další významný článek upravující otázku občanství je čl. 12, a to především ve svém odst. 2, kde stanoví, že: „Nikdo nemůže být proti své vůli zbaven státního občanství.“¹⁴

3.2. Listina základních práv a svobod

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, je započata usnesením předsednictva České národní rady neboli preambulí a poté dělena do 6 Hlav a 44 článků. Včlenila lidská práva zajišťovaná mezinárodními smlouvami do ústavního pořádku České republiky. LZPS v sobě obsahuje několik skupin práv. Jedná se o základní práva, práva politického charakteru, práva národních

¹² KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 27-862.

¹³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 27-35.

¹⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva a práva na soudní a jinou právní ochranu. LZSP je postavena na lidské důstojnosti a autonomii člověka, který má schopnost rozvíjet nejen svou osobnost, ale také ovlivňovat své okolí.¹⁵

Ústavní soud se k charakteru úvodních článků LZSP vyjádřil ve svém usnesení následovně: „*Úvodní články Listiny mají charakter toliko základních, obecných ustanovení, jak ostatně napovídá název hlavy první. Principy obsažené v těchto člancích se vztahují na všechna základní práva a svobody zahrnuté do Listiny a jsou východiskem při jejich výkladu. Porušení zmíněných ustanovení Listiny proto samostatně zpravidla napadat nelze, resp. nejsou sama o sobě bezprostředně aplikovatelná, vždy je nutno také uvést konkrétní, především hmotné, základní právo nebo svobodu a tomu odpovídající ustanovení Listiny, eventuálně mezinárodního dokumentu, jenž mělo být porušeno.*“¹⁶

V čl. 1 LZPS zakotvuje rovnost a svobodu lidí v důstojnosti a právech. Základní práva a svobody jsou prohlášeny za nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. To znamená, že práva náleží každému člověku a nikdo se jich nemůže vzdát. Jsou platná pro každého jedince bez ohledu na rasovou příslušnost, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politický nebo jiný názor.¹⁷ Tento článek představuje základní stavební kámen celé Listiny základních práv a svobod.

V čl. 2. odst. 2 a odst. 3 LZPS se nalézá pravidlo, které státnímu orgánu dovoluje činit pouze to, co je výslovně dovoleno, ostatní je mu zakázáno. Jde tudíž o vyjádření veřejnoprávní oblasti. Naproti tomu Listina stanovuje, že fyzická osoba může činit vše, co jí zákon výslovně nezakazuje. Jedná se o vyjádření zásady soukromoprávní oblasti.¹⁸

LZSP jako nedílná součást ústavního pořádku České republiky vychází z principu respektu k důstojnosti a svobodě každého jednotlivce. Je založena na myšlence, že všechny lidské bytosti se narodily svobodné a rovné ve svých

¹⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.10.2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000.

¹⁷ BÍLEK, Pavel a spol. *Police a lidská práva*. Praha: Themis, 2000. ISBN 80-85821-94-x, s. 8.

¹⁸ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 943-950.

právech a že respekt k lidským právům a svobodám je základem svobodné a demokratické společnosti.

Rozdíl mezi Ústavou a Listinou spočívá v tom, že Ústava v sobě obsahuje, jak fungují orgány státní moci, samosprávy či jak jsou voleny. Naproti tomu Listina představuje souhrn práv jednotlivce, která musí veřejné orgány dodržovat.

3.3. Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv se stala milníkem v historii lidských práv. V době, kdy lidstvo čelilo hrůzám po válce a utrpení, byla Všeobecná deklarace lidských práv a svobod vyhlášena s cílem posílit respekt k lidské důstojnosti a ochránit základní práva a svobody všech lidí bez ohledu na jejich rasu, náboženství, pohlaví nebo sociální postavení. Slavnostní vyhlášení Deklarace proběhlo v Paříži dne 10. prosince 1948 Valným shromážděním Organizace spojených národů.

Všeobecná deklarace lidských práv je rozdělena do následujících pěti skupin: občanská práva, politická práva, hospodářská práva, sociální práva a kulturní práva. Deklarace obsahuje 30 článků a byla přeložena do více než 500 jazyků.

Tento dokument vychází z přesvědčení, že každý jednatel je obdařen důstojností a právy, která jsou nezadatelná a nedělitelná. Za nositele práv považuje každého, ať už se nachází kdekoli po světě.¹⁹

Všeobecná deklarace lidských práv inspirovala a dala základ více než sedmdesáti smlouvám o lidských právech. Důkazem tohoto tvrzení jsou preambule ústav, které na Všeobecnou deklaraci lidských práv odkazují.²⁰ I přesto, že je Všeobecná deklarace lidských práv jen politickým dokumentem, není tedy právně závazná, je považována za jeden z nejdůležitějších pramenů mezinárodního práva v oblasti lidských práv.²¹

¹⁹ TOMUSCHAT, Christian. *Human rights: between idealism and realism*. Oxford: Oxford University Press, 2003, ISBN 9780199268610, s. 378.

²⁰ POLLACHOVÁ, Tatjana. *Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty*. Světové dokumenty. Ostrava: Aries, 1993; NOVIKOVÁ, Zuzana a spol. *Všeobecná deklarace lidských práv v povídkách, ilustracích a rozhovorech*. Praha: 65. pole, 2022. ISBN 978-80-88268-71-0.

²¹ TOMEŠ, Igor a spol. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-831-2, s. 6-7.

3.4. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod neboli Evropská úmluva o lidských právech byla podepsána 4. listopadu 1950 v Římě a vstoupila v platnost 3. září 1953. Jednalo se o první nástroj, díky kterému vešla v platnost a účinnost některá práva z Všeobecné deklarace lidských práv a svobod.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod zabezpečuje všeobecné uznání a dodržování práv, která jsou v ní vyhlášena. Cílem Rady Evropy, a tím pádem i cílem této Úmluvy je sjednotit členy k ochraně a dalšímu rozvoji lidských práv a základních svobod.

Úmluva v sobě obsahuje 59 článků. Díky Úmluvě byl vytvořen v roce 1959 Evropský soud pro lidská práva, který je pověřen ochranou a vymáháním práv a svobod stanovených v úmluvě. Soud má za úkol zajistit, aby členské státy dodržovaly své závazky vyplývající z Úmluvy a aby občané měli možnost domáhat se spravedlnosti v případě porušení jejich lidských práv.

Mezi hlavní principy a práva patří právo na život, bez nedovoleného zásahu do něj. Nikdo nesmí být vystaven mučení nebo nelidskému zacházení. Každý má právo na svobodu a bezpečnost, včetně práva na osobní svobodu a ochranu proti zatčení nebo věznění v souladu s právem. Právo na svobodu projevu, která zahrnuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání a respektování soukromí, rodiny, domova a korespondence.²²

3.5. Charta základních práv Evropské unie

Evropské shromáždění se v roce 1999 v Kolíně nad Rýnem rozhodlo vypracovat Listinu základních práv Evropské unie, jelikož platná práva by měla být konsolidována ve formě listiny. Evropský parlament schválil návrh dokumentu 3. října 2000 a jeho slavnostní začlenění se konalo v prosinci 2000 v Nice Evropským parlamentem, Radou a Komisí Evropské unie. Jednalo se však pouze o nezávaznou politickou deklaraci, která byla rozdělena na preambuli a 54 článků.

²² Zákon č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Charta se stala právně závaznou 3. prosince 2009 díky tomu, že vstoupila v platnost Lisabonská smlouva. Charta není součástí Lisabonské smlouvy. To znamená, že nerozšiřuje pravomoci Evropské unie. Pouze zakotvuje principy obsažené v judikatuře soudního dvora a vychází z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, která byla přijata v roce 1950 Radou Evropy. V dnešní době má stejnou právní hodnotu jako smlouvy Evropské unie.

Původně bylo zamýšleno začlenit do rámce Charty OSN také katalog lidských práv v podobě Mezinárodní listiny práv, tyto snahy však byly vzhledem k nedosažení potřebného stupně politické shody marné. Přesto je odkaz na problematiku lidských práv a základních svobod patrný. Například v ustanovení čl. 1, který vymezuje základní cíle OSN, ve svém 3. bodu stanoví, že cílem je také podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství. Ustanovením článku 68 byla také dána povinnost, aby Hospodářská a sociální rada zřídila výbory pro podporování lidských práv.

Charta OSN však ve svém souhrnu představovala určité zklamání, protože neobsahovala již zmíněný katalog lidských práv. Charta OSN vyzývá k respektování lidských práv a základních svobod pro všechny, bez ohledu na rasu, pohlaví, jazyk nebo náboženství. Její ustanovení jsou velmi obecná a za jejich porušení nejsou stanoveny žádné sankce a kontrolní mechanismus.²³

3.6. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech byly přijaty v roce 1966 v New Yorku Organizací spojených národů a vstoupily v platnost v lednu 1976.²⁴

V Československé socialistické republice vešly tyto pakty v platnost dne 23. března 1976 Vyhláškou č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských

²³ ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv: [komentář s judikaturou]*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-807-2017-898.; TOMÁŠEK, Michal. *Smlouva o fungování EU: Smlouva o EU; Listina základních práv EU: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-508-5, s. 1189-1208.

²⁴ ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. Online. New York, 1966 Dostupné z: [Mezinárodní pakt o občanských a politických právech – OSN Česká Republika](#). [cit. 2024-02-02].

a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Jedná se o jeden z nejdůležitějších dokumentů v oblasti lidských práv a jeho dodržování je sledováno mezinárodními orgány, jako je Výbor pro lidská práva OSN. Smlouva hraje klíčovou roli při posilování a ochraně lidských práv po celém světě. Tento dokument chrání občanské a politická práva jednotlivců. Mezi tato práva patří právo na svobodu projevu, právo na svobodu shromažďování, právo na spravedlivý soudní proces, právo na náboženskou svobodu nebo právo na svobodu myšlení.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je rozdělen na preambuli a šest částí, které se dále dělí do 53 článků. Pakt vychází z Deklarace lidských práv a jeho hlavní myšlenkou je dodržování důstojnosti, rovnosti a nezcizitelnosti lidských práv.²⁵

Čl. 1 je věnovaný právu národů na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj. Čl. 2-5 obsahují obecná ustanovení vztahující se ke všem konkrétním právům upravených v Paktu. Čl. 3 se zmiňuje o rovnoprávnosti žen a mužů v souvislosti s využíváním občanských a politických práv.

Třetí část Paktu obsahuje katalog občanských a politických práv, jako je právo na život (čl. 6), zákaz mučení a krutého, nelidského, či ponižujícího zacházení nebo trestání (čl. 7), zákaz otroctví a nevolnictví (čl. 8), nebo například zákaz retroaktivní aplikace trestního práva (čl. 15), svobodu myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18).

Čtvrtá část upravuje kontrolní mechanismus Paktu. Již před tímto Paktem existovala Komise pro lidská práva, která fungovala jako politický orgán. Výbor pro lidská práva, který byl založen Paktem, je složen z osmnácti zvolených expertů. Členové Výboru jsou voleni na období čtyř let a působí jako soukromé osoby státních příslušníků smluvních stran Paktu. Výbor má za úkol prostudovat zprávy

²⁵ ČESKÉ REPUBLIKY, vláda. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. Online. 2011. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-uluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-19851/#>. [cit. 2024-02-18].

o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v protokolu. Státy se zavazují zaručovat lidská práva vnitrostátně a zpravovat o tom orgány OSN.²⁶

3.7. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech se skládá z preambule a 31 článků. Smluvní státy paktu se zavázaly zlepšovat podmínky pro dodržování lidských práv a životních podmínek pro lidi, kteří na jejich území žijí.

Stejně jako Deklarace uznává právo na práci, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, na zakládání a vstup do odborových organizací podle vlastního výběru, právo na sociální zabezpečení, právo na ochranu rodiny, na přiměřenou zdravotní úroveň, právo každého na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví, právo na vzdělání a právo účastnit se kulturního života.

Kontrola dodržování tohoto Paktu je založena na zprávách. Díky Paktu se smluvní strany zavazují, že budou podle ustanovení předkládat zprávy o přijatých opatřeních a o pokroku dosaženém při dodržování uznaných práv v tomto Paktu, které zmíní případné obtíže, jež státům brání dostát svým povinnostem. Kontrolu původně vykonával mezivládní orgán, nyní je svěřena Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva.²⁷ Tato kontrola ve světle současných výzev, jako je nerovnost, chudoba, nezaměstnanost a změna klimatu, je více než důležitá. Proto tento mezinárodní pakt zůstává důležitým nástrojem pro podporu a ochranu hospodářských, sociálních a kulturních práv jednotlivců a posilování lidské důstojnosti po celém světě.

Na rozdíl od Všeobecné deklarace lidských práv má Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech daleko více uznaných práv, a ještě vymezuje a předvídá etapy a postupy, které tato práva naplňují.

²⁶ SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5045-7; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9, s. 7-9.

²⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9, s. 14-15.

4. Základní lidská práva a svobody

Jedním ze základních atributů každého státu, který se chce nazývat státem demokratickým, je zakotvení základních lidských práv a svobod, jejich ochrana a respekt k nim. Základní lidská práva jsou totiž univerzální a nedělitelná práva, která náleží každému jednotlivci. Koncepce demokratického právního státu je založena na vládě většiny při současné ochraně základních práv jednotlivců, tedy i menšin.²⁸

Českou republiku charakterizuje úcta k právům a svobodám každého člověka. Úcta k právům a svobodám jednotlivce je jedním z principů konceptu právního státu, který jsme přijali v Ústavě. Jakkoliv se tento princip může zdát jasný a bezvýznamný, je důležitou deklarací a zárukou zachování a ochrany lidských práv jakož i významným interpretačním východiskem a argumentačním nástrojem obecných soudů hlavně pak soudu Ústavního.²⁹

Jako základní práva jsou ústavně zaručena veřejná subjektivní práva, která stanoví vztah veřejné moci a jednotlivce. Úprava základních práv a svobod vymezuje vztah státní moci k jedinci obecně (rovnost a nediskriminace), autonomní prostory jednotlivce chráněné před zásahy státní moci (liberální stát), možnosti jednotlivce podílet se na správě veřejných věcí (demokratický stát), popř. i úkoly státu poskytovat jednotlivci nějaká plnění (sociální stát) a poskytovat jedinci právní prostředky, kterými se proti zásahům státní moci může bránit (právní stát).³⁰

Tato práva nemají charakter klasických právních norem (hypotéza, dispozice, sankce), nýbrž spíše určitých principů. Dostanou-li se do kolize, uplatňuje se princip proporcionality, kdy se hledá optimální poměr platnosti obou základních práv na daný právní problém.³¹

Je nutné zmínit rozdíl mezi právem a svobodou. Svoboda nevyžaduje aktivního zapojení státu a je pro něho spíše pasivní záležitostí, kterou nesmí narušovat, či její narušování trpět, jinými slovy je to vymezení prostoru, kam veřejná moc nemůže. Pro práva je ze strany státu bezpodmínečně vyžadována

²⁸ BOGUSZAK, Jiří a spol. *Teorie práva*. 2., vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0, s. 222.

²⁹ RYCHETSKÝ, Pavel. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Komentáře. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-809-3, s.8.

³⁰ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2., vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1, s. 48.

³¹ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-296-7, s. 169-170.

jejich aktivní ochrana a činnost. Tato činnost ale může a je limitována vnějšími faktory, jako je společenská morálka, náboženství či ekonomika, přičemž hlavně poslední aspekt je významnou limitací možností státu se aktivně snažit o naplňování a zabezpečování takovýchto práv.³²

Mezi základní lidská práva spadají práva politická, občanská, hospodářská, sociální a kulturní. Jako příklad politických a občanských práv lze uvést právo na svobodu projevu, právo na svobodu shromažďování, právo na spravedlivý soudní proces a právo na účast na věcech veřejných. Hospodářská, sociální a kulturní práva zahrnují právo na práci, právo na dostatečný životní standard, právo na vzdělání a právo na zdravotní péči.

4.1. Charakteristika základních lidských práv

Pro základní lidská práva jsou charakteristická následující kritéria. Základní lidská práva jsou ústavně zaručena. Spornou povahu však mají základní práva spadající pod omezující klauzuli čl. 41 LZPS.³³ Pod ústavním zaručením se přitom rozumí zakotvení v Ústavě nebo ústavním zákonu, ale i v jiném právním aktu, který je způsobilý vynutit si svou aplikaci na úkor běžného zákona. Spadá sem Listina základních práv a svobod, ale i mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy ČR. Jako konkrétní příklady lze uvést Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, nebo Úmluvu o právech dítěte. Základní práva lze nalézt i v samotné Ústavě ČR, konkrétně v čl. 12 odst. 2 nebo v čl. 96.³⁴

Základní lidská práva mají povahu subjektivního veřejného práva. Což vymezuje vztah mezi veřejnou mocí a jednotlivcem. Stát je zde adresátem a jednotlivec nositelem práv.

Základní lidská práva mají zvláštní obsah, který spočívá ve tvorbě autonomních prostorů pro ochranu jednotlivce před zásahy veřejné moci, umožňuje jednotlivci podílet se na správě věcí veřejných, požadovat po státu, aby

³² FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2., vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1, s. 38.

³³ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1402-1403.

³⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

mu poskytoval určitá plnění a aby s ním zacházel za stejných podmínek jako s ostatními.

Základní lidská práva vznikají přímo na základě Ústavy nebo mezinárodní smlouvy a užívají zvláštní ochrany, což je uvedeno v čl. 1 LZPS. Konkrétně se jedná o nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost práv.

Základní lidská práva jsou nezadatelná, což znamená, že je nelze zrušit ani zákonem, ani rozhodnutím vlády nebo jiné autority. Jsou zaručena mezinárodními dohodami, ústavami a dalšími právními dokumenty a mají být respektována a chráněna státem.

Lidská práva jsou nezcizitelná, což znamená, že se jich nelze zbavit nebo je převést na jinou osobu. Tato práva jsou inherentní a neoddělitelná od člověka, ačkoli mohou být dočasně omezena ve zvláštních okolnostech, jako je stanné právo nebo válka.

Lidská práva jsou nepromlčitelná, nejsou tedy omezena časovými hranicemi a jejich výkon nelze omezit ani zrušit z důvodu uplynutí časového limitu. Nezrušitelnost lidských práv poukazuje na nemožnost tato práva zrušit, odstranit nebo znehodnotit.³⁵

Základní lidská práva zároveň představují ústavní hodnoty, kterými je stát ve svých činnostech vázán. Na těchto hodnotách je demokratický právní stát postaven.

4.2. Funkce základních práv a svobod

Funkcí základních lidských práv a svobod je omezení státní moci. V LZPS se tento požadavek nalézá v čl. 2. Jedná se o hodnotové založení státu, který je založen na hodnotách demokratických a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii nebo náboženské vyznání. Samotnou státní moc pak lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem a způsobem, který zákon stanoví. Toto pak dá jedinci možnost regulovat své chování podle jasně daných pravidel a vědět, jaká sankce jej čeká za překročení mantinelů daných zákonem. Důležitost této funkce akcentoval i Ústavní soud, kdy se zabíral podstatou uplatňování

³⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 934-941.

veřejné moci v demokratickém právním státu, kde zdůraznil kromě jiného také princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochranu dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci. Princip dobré víry působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci.³⁶

Funkce asistenční, či jinak nazývaná nárok na pomoc a příspěvky ze strany státu, funguje v rámci pevně stanovených zákonů a reálných možností. Tyto zákony a omezení určují rozsah a podmínky, za kterých mohou občané čerpat pomoc ze státních zdrojů. Zvláště v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv stát musí zajistit procesní nástroje, materiální zabezpečení a vytváření prostředí, které umožní občanům vykonávat tato práva v rámci stanovených možností.³⁷

Další funkcí je zajištění účasti jednotlivce na správě věcí veřejných, zde je úkolem státu pouze vytvořit podmínky pro to, aby občan, který se chce zapojit do veřejného života, k tomu měl možnost a mohl se tak podílet na činnosti státu a akcentovat jeho hodnoty při takovém jednání.

I poskytnutí záruk pro realizaci základních práv a svobod je důležitou funkcí státu. I když se tato funkce může zdát subsidiární nebo druhořadou, má klíčový význam pro zachování a ochranu těchto práv.³⁸

Wágnerová potom uvádí dvě základní funkce lidských práv, ovšem akcentuje spíše hledisko jedince jako subjektu základních lidských práv.

První funkcí je funkce obranná, kterou rovněž nazývá jako subjektivně právní a jejímž hlavním posláním je vytvoření a respektování autonomní sféry člověka před zásahy veřejné moci. Nejsilněji tuto funkci vidí v právu na soukromí, pod které podřazuje právo na nedotknutelnost osoby, právo na ochranu informační sféry člověka, právo na nedotknutelnost obydlí a listovní tajemství.

Druhou funkcí je funkce objektivně právní, kdy státu vyplývá z objektivního ústavního práva povinnost jakožto odvrácená strana subjektivních práv. V rámci této funkce mu je připisována úloha spočívající v omezení či negativním vymezení

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. ÚS IV. 150/01.

³⁷ WÁGNEROVÁ, Eliška a spol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, ISBN 978-80-7357-750-6, s. 9-20.

³⁸ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2., vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1, s. 81-82.

prostoru pro jednání a úvahy veřejné moci a normám toto upravujícím. Ze základů veřejného práva totiž státu vyplývá povinnost, která nemusí být zároveň svázána s porušením základního práva. Kromě zájmů jedince na nedotčení zachování obsahu individuálních právních statků je zde silný zájem ochránit statky zvláště cenné, které jsou kromě jedince důležité i pro společnost jako celek. Jedná se o ochranu života, tělesné integrity, vlastnictví, pluralitu názorů, osobní cti, jelikož bez těchto hodnot a jejich uznání by byla společnost dysfunkční.³⁹

Koncepce Filipa ani Wágnerové si navzájem nekonkurují a v podstatě říkají to samé, jen z jiného úhlu pohledu.

³⁹ WÁGNEROVÁ, Eliška a spol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, ISBN 978-80-7357-750-6, s. 12-13.

5. Krizové situace a stavy

Krizové situace a stavy představují nepředvídatelné události či situace, které ohrožují bezpečnost, životy a majetek jednotlivců či společnosti. Tyto události mohou mít různé příčiny, včetně přírodních katastrof, technologických havárií, teroristických útoků, epidemií, sociálních konfliktů nebo válečných konfliktů.

Krizové situace a stavy obvykle charakterizuje jejich náhlý a nečekaný vznik a nutnost rychlé a efektivní reakce. Krizové situace mohou vyžadovat koordinovanou akci orgánů veřejné moci, neziskových organizací, dobrovolníků a občanů s cílem minimalizovat škody a zajistit bezpečnost a ochranu postižených. Proto je důležité mít připravené plány a opatření pro případ krizových situací, včetně plánů evakuace, zajištění potřebných zdrojů a zdravotní péče, komunikace s veřejností a koordinace záchranných a humanitárních operací. Tímto způsobem může být reakce na krizovou situaci koordinovaná a efektivní.

Při krizových situacích a stavech nelze opomenout ani prevenci a připravenost. Čím lépe jsou orgány, instituce a jednotlivci připraveni, tím lépe mohou reagovat na krizové situace a minimalizovat jejich dopady.

Krizové situace mohou mít široký dopad na společnost, včetně ekonomiky, zdravotnictví, infrastruktury a sociálního prostředí. Je důležité minimalizovat negativní dopady a podpořit obnovu po krizi.

5.1. Krizové situace

K tomu, aby bylo možné popisovat systém krizového řízení v České republice, je nutné vymezit základní pojmy, které souvisí s danou problematikou. V důsledku jejich nejasného nebo nepřesného vymezení by mohlo dojít k odlišnému porozumění i k rozdílnému pochopení.

Základním slovem krizových situací a stavů je „krize“. Při návratu až k pramenům tohoto slova se lze dostat k řeckému „krisis“, což znamená soud. Jedná se o situaci, v níž je významným způsobem narušená rovnováha mezi základním systémem a postojem okolního prostředí k němu. Existuje určitá

nestabilní doba, či stav věci, ve které se blíží rozhodující změna, a to buď se zřetelnou možností negativního, nebo extrémně pozitivního výsledku.⁴⁰

Pojem bezpečnost je zmiňován v Listině základních práv a svobod v kontextu bezpečnosti státu nebo veřejné bezpečnosti. Listina v sobě uvádí, že mnoho práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, zejména jde-li o ochranu bezpečnosti státu či ochranu veřejné bezpečnosti. Bezpečnost lze vnímat jako stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru snížena rizika. „*Stav, kdy je systém schopen odolávat známým a předvídatelným (i nenadálým) vnějším a vnitřním hrozbám, které mohou negativně působit proti jednotlivým prvkům (případně celému systému) tak, aby byla zachována struktura systému, jeho stabilita, spolehlivost a chování v souladu s cílovostí. Je to tedy míra stability systému a jeho primární a sekundární adaptace.*“⁴¹ Bezpečnost je ohrožována každý den nežádoucími jevy, které mají za úkol vyřešit jednotlivé složky veřejné správy.

Všechny neočekávané události, které způsobila činnost člověka nebo přírodní vlivy, se označují jako mimořádné události. Mimořádnou událostí pro potřeby integrovaného záchranného systému se rozumí: „*Škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.*“⁴² Mimořádné události se primárně dělí na naturogenní a antropogenní. Naturogenní neboli přírodní mimořádné události se dále dělí na abiotické, biotické a kosmické mimořádné události. Antropogenní neboli způsobené člověkem se dále dělí na technogenní, sociogenní a ekonomické mimořádné události. Je důležité mít na paměti, že každá mimořádná událost může přerůst do krizové situace.⁴³

⁴⁰ MV ČR. *Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu*. Online. 8. 6. 2016 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu.aspx>. [cit. 2023-12-12]

⁴¹ MV ČR. *Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu*. Online. 8. 6. 2016 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu.aspx>. [cit. 2023-12-12]

⁴² MV ČR. *Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu*. Online. 8. 6. 2016 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu.aspx>. [cit. 2023-12-12]

⁴³ NOVÁKOVÁ, Jaroslava a spol. *Úvod do bezpečnosti a krizového řízení I.: mimořádné události, jejich členění a negativní dopady na základní funkce státu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011, s. 11-17.

„Základními složkami IZS jsou Hasičský záchranný sbor České republiky, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby a Policie České republiky.“⁴⁴ Složky se řídí zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, který je účinný od 1. ledna 2001.⁴⁵ IZS vznikl a je určen pro koordinaci záchranných a likvidačních prací v případě vzniku mimořádné události.

Záchrannými pracemi se rozumí činnosti, které odvracejí nebo omezují bezprostřední působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedou k přerušení jejich příčin.

Likvidačními pracemi se rozumí činnosti, které vedou k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí. Následky se zde rozumí účinky a rizika, která působí na osoby, zvířata, věci a životní prostředí.⁴⁶

IZS má své stálé koordinační orgány, které jsou uvedeny v § 5 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému. Zákon o IZS nelze využít k předcházení mimořádným událostem.

5.2. Krizové stavy

V případě hrozby nebo vzniku krizové situace a v přímé závislosti na jejím charakteru je vyhlášen krizový stav. Krizovým stavem se rozumí právní stav, který je vyhlášen kompetentním orgánem na určitém území. Důvodem vyhlášení je vzniklá krizová situace.

Krizové stavy jsou důležitým nástrojem pro ochranu veřejného zájmu a bezpečnosti občanů v době mimořádných událostí. Díky vyhlášení jednotlivých krizových stavů mohou veřejné orgány využít k řešení různé postupy, opatření, širší kompetence, prostředky a síly, které při řešení mimořádných událostí

⁴⁴ ZPĚVÁK, Aleš. *Zákon o integrovaném záchranném systému: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019., s. 11-13.

⁴⁵ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

⁴⁶ MV ČR. *Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu*. Online. 8. 6. 2016 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu.aspx>. [cit. 2023-12-12]

nemohou využít. Cílem vyhlášení krizového stavu je tedy zákonné potvrzení změn kompetencí jednotlivých orgánů krizového řízení.⁴⁷

Krizové stavy se dělí na stavy vojenského a nevojenského charakteru. Mezi stavy vojenského charakteru se řadí stav ohrožení státu a válečný stav. Tyto stavy vznikají v souvislosti s napadením státu, jeho vnějším ohrožením svrchovanosti, územní celistvosti nebo na základě plnění mezinárodních závazků, za určitých podmínek souvisí s vnitřním ohrožením státu. Mezi stavy nevojenského charakteru se řadí stav nebezpečí, nouzový stav a stav ohrožení státu, které představují všechna ostatní nevojenská ohrožení.⁴⁸

Důležitou součástí krizových stavů je ochrana lidských práv a svobod. I když mohou být některá práva dočasně omezena za účelem zvládnutí krize, je důležité zajistit, aby byly taková omezení přiměřená, nezbytná a v souladu se základními zásadami právního státu.

5.3. Krizový zákon

Klíčovým zákonem souvisejícím s omezováním lidských práv a svobod v době vyhlášení krizových stavů je zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, který je platný od 9. srpna 2000 a účinný od 1. 1. 2001. Zákon byl vytvořen za účelem úpravy pravomocí státních orgánů a samosprávných celků. Cílem zákona je chránit veřejný zájem a zajišťovat bezpečnost a ochranu občanů v době mimořádných událostí.

Krizovou situaci ve znění krizového zákona podle § 2 lze definovat jako mimořádnou událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při kterém je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu.⁴⁹

Pojem krizová situace má širokou škálu odborných výkladů a definic. Česká bezpečnostní terminologie uvádí tuto: „*Krizová situace je stav vážného narušení fungování určitého systému či jeho části, spojený s potřebou časově*

⁴⁷ HRIVNÁK, Ján a spol. *Metody a nástroje řešení krizových situací: (metody a nástroje řízení bezpečnosti): základní údaje*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2009, s. 22.

⁴⁸ VANÍČEK, Jiří. *Právní úprava krizového řízení v ČR: vybrané problémy právní teorie i praxe*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 69.

⁴⁹ VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 5.

a systémově adekvátního rozhodnutí a řešení. Krizová situace je mimořádná událost, při níž jsou ohroženy cenné a chráněné hodnoty, zájmy či statky státu a jeho občanů a při které hrozící nebezpečí nelze odvrátit nebo způsobené škody odstranit běžnou činností správních orgánů, orgánů územní samosprávy, ozbrojených sil, záchranných sborů, havarijních a jiných služeb.⁵⁰

Krizový zákon stanovuje postupy při přípravě na krizové situace. Zákon obsahuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob v době vyhlášení krizových stavů. Konkrétně se touto problematikou zabývají § 5, § 6, a § 7 krizového zákona. V těchto paragrafech je uvedeno, jakým způsobem a jaká lidská práva mohou být při vyhlášení krizových stavů omezena. Paragraf 5 upravuje jaká práva občanů lze omezit a na jakou dobu. Jako příklad lze uvést omezení svobody pohybu nebo omezení vlastnického práva.⁵¹ Paragraf 6 stanovuje oprávnění vlády v době trvání nouzového stavu. Vláda je oprávněna nařídit například evakuaci nebo zákaz vstupu na vymezené území.⁵² Paragraf 7 obsahuje oprávnění vlády při stavu ohrožení státu. Vláda je oprávněna nařídit omezení vstupu na území České republiky osobám, které nejsou občany České republiky nebo zvýšit kontrolní činnost na úseku zabezpečení skladovaných jaderných materiálů.⁵³

5.4. Pandemický zákon

Pandemický zákon je právní předpis, který se zaměřuje na řízení a zvládnutí pandemií, tedy rozsáhlých epidemií, které postihují velké množství lidí na celém území státu nebo dokonce celého světa. Orgány ochrany veřejného zdraví mohou využít opatření stanovená pandemickým zákonem, který poskytuje rámec pro koordinaci a implementaci opatření k prevenci, monitorování, diagnostice a léčbě pandemií, s cílem minimalizovat šíření infekce a snižovat její dopady na veřejné zdraví a společnost.

⁵⁰ ZEMAN, Petr. *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 73.

⁵¹ VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 47.

⁵² VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 54.

⁵³ § 7 zákona č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení.

Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19, vstoupil v platnost dne 26. února 2021 a byl účinný od 27. února 2021. Jeho cílem je pomoci při zvládnání epidemie onemocnění Covid-19, jak je patrné z jeho § 1 odst. 1 i názvu.

Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu byla dřívější právní úprava obsažená v zákoně o ochraně veřejného zdraví nedostatečná pro potřeby řešení epidemie a neposkytovala adekvátní rámec pro vydávání zásadnějších omezení, která budou nezbytná po ukončení nouzového stavu.⁵⁴

Hlavním přínosem pandemického zákona je zakotvení dalšího z mimořádných stavů v podobě stavu pandemické pohotovosti spolu s definováním přesnějších pravidel pro vydávání mimořádných opatření k řešení epidemie Covid-19. Tato pravidla platí pro všechna mimořádná opatření s celostátní působností a mohou být nařízena pouze ve stavu pandemické pohotovosti, jak stanoví § 2 odst. 4 pandemického zákona.

Stav pandemické pohotovosti je zvláštní právní režim, který může být vyhlášen za účelem zvládnání epidemie nebo pandemie infekčního onemocnění, jako je například Covid-19. Jedná se o stav, kdy dochází k ohrožení života nebo zdraví lidí, a který umožňuje rychlejší a účinnější reakci vlády a dalších orgánů na aktuální situaci ohledně šíření nákazy. Při stavu pandemické pohotovosti může být vydáno mnoho mimořádných opatření, která mají za cíl ochranu veřejného zdraví a minimalizaci šíření infekce. Tato opatření mohou zahrnovat omezení volného pohybu obyvatelstva, uzavření škol a obchodů, omezení shromažďování osob, zavedení hygienických opatření a další preventivní opatření.

Jednou z hlavních změn je, že opatření musí podléhat předchozímu schválení vládou podle § 3 odst. 3 pandemického zákona. Tímto krokem se má zvýšit transparentnost a legitimita mimořádných opatření, neboť již nebudou záviset pouze na rozhodnutí jedné osoby, jak tomu bylo u mimořádných opatření podle zákona o ochraně veřejného zdraví.⁵⁵

Zajímavostí pandemického zákona je jeho účel vytvoření pouze pro řešení současné epidemie Covid-19, což z něj činí prakticky nevyužitelný právní nástroj

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění Covid-19 a o změně některých souvisejících zákonů.

⁵⁵ Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění Covid-19.

po skončení této epidemie. Původní verze pandemického zákona, konkrétně jeho prvních osm paragrafů, měla pozbyt platnosti ke dni 28. února 2022. Nicméně s ohledem na vývoj pandemie se ukázala potřeba jeho prodloužení.

5.5. Stav nebezpečí

Stav nebezpečí nahradil dřívější „stav ohrožení“, který byl zakotven v zákoně č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících. Nyní je stav nebezpečí zakotven v zákoně č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení.

„Stav nebezpečí se jako bezodkladné opatření může vyhlásit, jsou-li ohroženy životy, zdraví, majetek, životní prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, složek integrovaného záchranného systému nebo subjektů kritické infrastruktury.“⁵⁶

Stav nebezpečí je definován jako bezodkladné opatření. Z toho vyplývá, že i ohrožení chráněných hodnot musí být přímé a v krátkém čase. Zákonodárce vymezil taxativní výčet chráněných hodnot, přičemž pro vyhlášení stavu nebezpečí stačí ohrožení jednoho z nich.

Další podmínkou pro vyhlášení tohoto stavu je intenzita ohrožení, která nedosahuje značného rozsahu, kdy by musel být vyhlášen nouzový stav. Ohrožení není možné odvrátit běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, složek IZS nebo subjektů kritické infrastruktury. Musí se tedy jednat o mimořádnou událost.⁵⁷

Pro vyhlášení stavu nebezpečí je kompetentním orgánem hejtman kraje, v Praze se jedná o primátora hl. m. Prahy. Ti jsou povinni o vyhlášení neprodleně informovat vládu. Na rozdíl od ostatních krizových stavů nelze stav nebezpečí vyhlásit na celém území státu. Stav nebezpečí se vyhlašuje pro celý kraj nebo jeho část na dobu nejdéle 30 dnů. Prodloužení je možné pouze se souhlasem vlády. V případě uplynutí doby je stav nebezpečí automaticky ukončen. Stav nebezpečí je možné ukončit dříve na základě rozhodnutí příslušného hejtmana

⁵⁶ § 3 odst. 1, zákona č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení.

⁵⁷ VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 23-24.

nebo vlády. Vláda stav nebezpečí může zrušit i v případě, že nebyly splněny podmínky pro jeho vyhlášení. Pokud stav nebezpečí vláda zruší, vyhláší se toto zrušení ve Sbírce zákonů a zveřejňuje se v hromadných informačních prostředcích a na úředních deskách kraje a dotčených obcí. Pokud se vzniklou situaci nedaří vyřešit v rámci stavu nebezpečí, může hejtman požádat vládu o vyhlášení nouzového stavu.

Rozhodnutí o stavu nebezpečí se vyhláší ve Věstníku právních předpisů kraje. Zveřejňuje se na úřední desce dotčeného krajského úřadu a na úředních deskách obecních úřadů, na které se stav nebezpečí vztahuje. Rozhodnutí nabývá účinnosti dnem, který se v něm stanoví. Při vyhlášení stavu nebezpečí musí být uvedeny důvody, krizová opatření a jejich rozsah. Je vhodné o vyhlášení stavu nebezpečí vyrozumět obyvatele jiným v místě obvyklým způsobem, ať už hromadnými informačními prostředky či místním rozhlasem. Účinnost začíná okamžikem, který je v rozhodnutí stanoven.⁵⁸

Institut stav nebezpečí byl vytvořen především kvůli tomu, že většina krizových situací vzniká a současně je lze řešit na určitém teritoriu a není třeba do řešení zapojovat vládu. Aby však příslušné orgány mohly podobné situace řešit, musí mít k tomu zákonem dané oprávnění. Důvodem je především to, že i při stavu nebezpečí lze omezovat základní práva a svobody.

Příkladem vyhlášení stavu nebezpečí je Africký mor prasat ve Zlínském kraji v roce 2017. Dalším příkladem jsou povodně v roce 2002, kdy byl stav nebezpečí vyhlášen pro Vysočinu, Jihomoravský a Ústecký kraj. Kvůli nezvládnutí povodní vláda vyhlásila nouzový stav. Obdobně probíhaly i povodně v roce 2013.

5.6. Nouzový stav

Nevojenským krizovým stavem je nouzový stav, který je definován v čl. 5 a čl. 6 Ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Platného a účinného dne 29. května 1998.

Důvodem pro vyhlášení jsou živelné pohromy, průmyslové a ekologické havárie, nehody, epidemie a jiná nebezpečí, která ohrožují ve značném rozsahu životy, zdraví, majetek, vnitřní pořádek a bezpečnost. Při vyhlášení nouzového

⁵⁸ Zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení.

stavu musí vláda výslovně uvést důvody vyhlášení. V praxi však dochází jen ke značně stručnému vymezení: „z důvodu značného rozsahu ohrožení životů, zdraví a majetku v důsledku rozsáhlých povodní“⁵⁹ či „v důsledku rozsáhlé živelné pohromy.“⁶⁰

Pojem „jiné nebezpečí“ není nikde definován. Jde tak o ustanovení, které umožňuje subsumovat i nové hrozby, se kterými se v době přípravy zákona nepočítalo. Názorným příkladem může být hrozba kybernetických útoků. Zákonem č. 181/2014 Sb., o kybernetické obraně, byl zaveden takzvaný stav kybernetického nebezpečí. V případě, že toto opatření nepostačuje ke zvládnutí kybernetického útoku, je předseda Národního bezpečnostního úřadu povinen požádat vládu o vyhlášení nouzového stavu, jde tudíž o naplnění ustanovení o jiném nebezpečí v Ústavním zákoně o bezpečnosti.

Orgánem oprávněným vyhlásit nouzový stav je vláda České republiky. Při nebezpečí z prodlení může nouzový stav vyhlásit předseda vlády, avšak vláda stav musí do 24 hodin schválit nebo zrušit. Vláda o vyhlášení stavu musí ihned informovat Poslaneckou sněmovnu, která ho může zrušit. Doba vyhlášení je 30 dní s možným prodloužením po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny. Je-li Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší schválení nouzového stavu Senátu. Nouzový stav lze vyhlásit jak na konkrétní území, tak celorepublikově. Díky tomu může být vyhlášen na část kraje či povodí řek.

Nouzový stav se vyhlašuje jako zákon. Na základě toho je omezení lidských práv v souladu s čl. 4 odst. 1 LZPS, kdy povinnosti lze ukládat pouze na základě zákona a v jeho mezích. Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu se zveřejňuje v hromadných sdělovacích prostředcích. Provozovatel televizního nebo rozhlasového vysílání je povinen tuto informaci uveřejnit, a to bez nároku na náhradu nákladů. Účinnost rozhodnutí nastává dnem stanoveným v samotném rozhodnutí.

Spolu s vyhlášením musí být stanoveno jaká práva a v jakém rozsahu v souladu s Listinou základních práv a svobod se omezují a v jakém rozsahu se jaké povinnosti ukládají.⁶¹ Zároveň by měla mít vláda při vyhlašování nouzového

⁵⁹ Rozhodnutí předsedy vlády ze dne 12. 8. 2002, č. 373/2002 Sb.

⁶⁰ Rozhodnutí vlády ze dne 2. 6. 2013, č. 140/2013 Sb.

⁶¹ Čl. 5-6 Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

stavu na paměti zásadu proporcionality a omezit pouze ta práva, u kterých je to skutečně nezbytně nutné, respektive neomezovat zbytečně lidská práva či ukládat povinnosti, jejichž omezení či uložení nemá na řešení situace reálný dopad. Vlastní omezení práv a ukládání povinností nejsou uvedena přímo v Ústavním zákoně o bezpečnosti, ale v krizovém zákoně.⁶²

Nouzový stav nemůže být vyhlášen kvůli stávce vedené na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů. Tudiž tento stav nemůže být použit k potlačení vyjádření nespokojenosti obyvatelstva.

Mezi známé nouzového stavu patří povodně v letech 2002, 2006, 2013 a bezesporu Covid-19. Během pandemie byl nouzový stav vyhlášen pětkrát, a to v časovém rozmezí březen 2020–listopad 2021. V březnu 2022 došlo k vyhlášení nejnovějšího nouzového stavu v České republice, a to kvůli ruské invazi na Ukrajině.

5.7. Stav ohrožení státu

Stav ohrožení státu je definován v čl. 7 Ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Tento stav může na návrh vlády vyhlásit Parlament České republiky, jde-li o bezprostřední ohrožení svrchovanosti státu, územní celistvosti státu nebo demokratických základů.⁶³

Stav ohrožení státu se zaměřuje na situace, které mohou vést k potenciálnímu zhroucení stávajících struktur ve státě, ať už se jedná o politické uspořádání či režim státu.

K přijetí je potřeba nadpoloviční souhlas všech poslanců a nadpoloviční souhlas všech senátorů. Pokud je Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší tohoto oprávnění samotnému Senátu.

Stav ohrožení státu lze vyhlásit nejen pro území celého státu, ale i jen pro omezené území, a to s ohledem na zásadu proporcionality. Avšak vzhledem ke způsobu ohrožení lze předpokládat, že by byl spíše vyhlášen na území celého státu. Tento stav není časově limitován.

⁶² KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 865-888.

⁶³ Čl. 7 Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

Stav ohrožení státu je vyhlášen v případě nevojenské krizové situace, která má bezpečnostní charakter a nesouvisí s obranou státu před vnějším napadením. Vyhlášení vojenského charakteru stavu ohrožení státu je z důvodu bezprostředního ohrožení státu před přímým napadením. Zdrojem nebezpečí je pro tento krizový stav lidský činitel. Stát tímto stavem chrání primárně sám sebe.

Přijetí stavu ohrožení státu opravňuje kontrolovat vstup na území státu, zejména vůči osobám, které nejsou občany daného státu, a je obvyklé v rámci ochrany státních hranic a bezpečnosti. Kontroly mohou zahrnovat pasovou kontrolu, vízové požadavky nebo další formy identifikačních opatření. Účelem těchto kontrol je zajistit, aby do země nevstupovaly osoby, které by mohly ohrozit veřejnou bezpečnost, zdraví nebo další zájmy státu. Vzhledem k potenciálním hrozbám pro veřejné zdraví a bezpečnost může stát mít také pravomoc restrikce v podobě omezení držení zbraní osobami vstupujícími na jeho území. Tyto restrikce mohou být zaměřeny na prevenci trestné činnosti, terorismu nebo jiných nebezpečných situací. V oblastech, jako je skladování zdrojů ionizujícího záření, nebezpečných chemických látek, výbušnin, střeliva a geneticky modifikovaných organismů, může stát vyžadovat vyšší kontrolní pravomoci k ochraně veřejného zdraví, životního prostředí a bezpečnosti obyvatelstva. Tato opatření jsou obvykle součástí regulace a legislativy zaměřené na prevenci rizik a minimalizaci škodných dopadů těchto látek a materiálů.⁶⁴

Stav ohrožení státu se vyhláší jako zákon. Během tohoto krizového stavu je možné projednávat zákony ve zkráceném jednání a odložit volby. Tento stav zatím nebyl v České republice vyhlášen.⁶⁵

5.8. Válečný stav

Válečný stav je definován v čl. 43 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, a v čl. 2 Ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Jedná se o krizový stav vojenského charakteru. Důvodem vyhlášení válečného stavu je vojenské napadení České republiky ozbrojenými složkami

⁶⁴ RYCHETSKÝ, Pavel. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Komentáře. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-809-3, s. 1157.

⁶⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 865-888.

jiného státu nebo plnění mezinárodních smluvních závazků podle čl. 5 Washingtonské smlouvy. Tedy je-li napaden jiný stát, se kterým má Česká republika smluvní závazek týkající se společné obrany proti napadení.

Kompetentním orgánem k vyhlášení je Parlament České republiky, tento stav je bez časového omezení s celorepublikovou působností. Válečný stav se vyhláší jako zákon.

Jelikož se jedná o nejvážnější krizový stav ohrožení státu, životů a majetku opatření musí být rozsáhlá, a to jak v souladu se zásadou diferenciace, tak proporcionality. Válečný stav má jako jediný ze zakotvených krizových stavů i historické kořeny v československé právní úpravě.

Na válečný stav se nevztahují práva a povinnosti osoby podle krizového zákona, jelikož ten stanovuje působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na krizové situace, které nesouvisejí se zajišťováním obrany České republiky před vnějším napadením.⁶⁶ Proto se bližší úprava práv a povinností nachází v zákoně č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Tento zákon stanovuje povinnosti státních orgánů, územních samosprávných celků a právnických a fyzických osob k zajišťování obrany České republiky před vnějším napadením a odpovědnost za porušení těchto povinností.⁶⁷

Vyhlášení válečného stavu je velmi citlivá záležitost, jelikož se nařizuje mobilizace ozbrojených sil a tím se mění vnitřní fungování společnosti. Mobilizace, koordinace obranných sil, posílení bezpečnostních opatření a zajištění dostatečných zdrojů je vnitřním účelem vyhlášení válečného stavu. Obecně tedy směřuje k posílení schopnosti státu bránit se vnějším hrozbám a chránit své občany.

Mnoho autorů se přiklání k názoru, s ohledem na Ústavní zákon o bezpečnosti, že válečný stav poskytuje určité kompetence veřejné moci a směřuje pouze dovnitř státu a nepůsobí tak v mezinárodně právním rozměru.

⁶⁶ § 1 zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení.

⁶⁷ Zákon č. 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky.

Velkou slabinu vidí v absenci pravomoci vypovězení války.⁶⁸ Jiní autoři dovozují schopnost vyhlášení války a uzavření míru přímo z čl. 43.⁶⁹

Během válečného stavu je možné jako u stavu ohrožení státu přijímat zákony ve zkráceném jednání a odložit volby.⁷⁰ Válečný stav v České republice dosud nebyl vyhlášen.⁷¹

Je důležité zdůraznit, že při válečném stavu se nejvýrazněji projevuje potřeba jednat razantněji než obvykle. S tímto stavem by mělo být zacházeno a pravděpodobně také bude zacházeno jako s ultima ratio, tedy jako s posledním prostředkem.

Je důležité rozlišovat válečný stav jako krizový stav od vyhlášení války. Ústava ani mezinárodní právo nepřipouštějí vedení útočné války. Podle čl. 2 odst. 3 a 4 Charty OSN mají všichni členové povinnost řešit své mezinárodní spory mírovými prostředky a vyhýbat se hrozbám násilí ve svých mezinárodních vztazích, protože použití síly, ať už proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti jakéhokoli státu, je neslučitelné s cíli Spojených národů. Vedení útočné války je tudíž zakázáno, nicméně žádný stát nemůže být zbaven práva na sebeobranu. Toto právo je výslovně ustanoveno v čl. 51 Charty OSN. V této souvislosti je klíčový i čl. 5 Severoatlantické smlouvy, který stanoví, že útok proti jedné nebo více smluvním stranám v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem.⁷²

⁶⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn: sborník příspěvků z mezinárodní konference: Praha 18.-19.9.2003*. Praha: Vodnář, 2004. ISBN 80-85889-57-9, s. 67.

⁶⁹ PAVLÍČEK, Václav a HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. vyd. Zákony s poznámkami (Linde). Praha: Linde, 1998. ISBN 8072011103, s. 181.

⁷⁰ Čl. 43 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷¹ MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6, s. 14-15.

⁷² MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. 4. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3375-4, s. 371.

6. Omezení lidských práv a svobod

Při omezování lidských práv je nutné rozlišovat práva na absolutní a relativní. Absolutní lidská práva jsou neomezitelná, řadí se sem například zákaz mučení, zákaz otroctví nebo zákaz trestu bez soudu. Relativní lidská práva je možné za určitých podmínek a okolností v zákonné míře omezit. Jako příklad relativních lidských práv lze uvést svobodu projevu nebo právo na shromažďování.

Práva mohou být zákonem omezena, pokud se dostanou do střetu s právním nebo veřejným statkem, který je veřejná moc povinna chránit. Jedná se například o bezpečnost, veřejný pořádek nebo veřejné zdraví. Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, jsou klíčovými zákony, které mohou ovlivnit lidská práva a svobody.

Omezení lidských práv je možné jen ze dvou důvodů. Prvním důvodem je veřejný zájem a druhým nezbytnost omezení pro výkon jiných práv.⁷³ Ústavní soud ve svém nálezu uvedl, že k omezení základních lidských práv či svobod může dojít v případě jejich kolize. V takovýchto situacích je nutné stanovit podmínky, za kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za kterých jiné. Základní právo či svobodu lze tedy omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. Posuzování takového omezování má své podmínky.

První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, které má tři kritéria. Prvním je kritérium vhodnosti, zda omezení jednoho základního práva umožní dostatečnou ochranu druhého základního práva. Druhé je kritérium potřebnosti, porovnávající umožnění dosažení stejného cíle, avšak bez dotčení omezení lidských práv a svobod. Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. Dále je zde požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva a svobody, který je daný čl. 4 odst. 4 LZPS.⁷⁴

Pro omezení lidských práv a svobod je nezbytné dodržovat nejen stanovené podmínky, ale také dodržovat příslušná pravidla. Prvním pravidlem regulující základní práva a svobody ze strany veřejné moci je princip legality. Tento princip vyžaduje, aby veškerá omezení základních práv a svobod byla provedena

⁷³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5., vyd. Právnické učebnice. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2, s. 201-202.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 16/98.

v souladu s platnými zákony, při zachování jejich podstaty.⁷⁵ Ústavní zmocnění pro taková omezení poskytuje Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky, který upravuje postupy v rámci běžných zákonů.⁷⁶

U principu legitimacy je důležitá existence objektivního důvodu pro použití nástroje k zajištění nápravy. V kontextu krizových situací je dána okolnost, při které je možno krizový stav zavést. Jako příklad lze uvést válečný stav, který vyžaduje bezprostřední ohrožení svrchovanosti, územní celistvosti nebo jeho demokratických základů.⁷⁷

Princip subsidiarity vyžaduje použití mimořádných opatření jako poslední možnost. Jedná se o situaci, kdy už nemohou být užita mírnější opatření a je třeba zavést opatření mimořádná. V současné právní úpravě přísluší zhodnocení takovýchto okolností orgánům veřejné moci, které jsou pověřeny na ústavní či zákonné úrovni tak učinit.

Princip dočasnosti zajišťuje, že daný stav není zneužit k trvalému omezování práv. Mimořádná opatření přijatá veřejnou mocí jsou uplatňována pouze v případech, kdy je to nezbytně nutné a na dobu, která je nezbytně nutná. Jako příklad lze uvést nouzový stav, který může být vyhlášen na 30 dnů a prodlužován pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny.⁷⁸

Princip zákazu diskriminace zabraňuje svévolnému omezování základních práv a svobod na základě iracionálních, a hlavně pak irelevantních kritérií.⁷⁹

Dalšími požadavky jsou respektování mezinárodních závazků, které zajišťují základní kontrolu podle mezinárodních dohod a úmluv, a požadavek na zachování podstaty omezovaného základního práva. Tento požadavek vyzývá k šetrnosti v omezování základních lidských práv a svobod. To znamená, že i když bude základní právo omezené, respektive jeho výkon oslaben, právo bude stále přítomné a alespoň v omezené míře realizované.⁸⁰

⁷⁵ Čl. 4 Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁷⁶ VANÍČEK, Jiří. Právní úprava krizového řízení v ČR: vybrané problémy právní teorie i praxe. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-69-4, s. 304.

⁷⁷ Čl. 43 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷⁸ Čl. 5-6 Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

⁷⁹ VANÍČEK, Jiří. Právní úprava krizového řízení v ČR: vybrané problémy právní teorie i praxe. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-69-4, s. 305.

⁸⁰ FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2., vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1, s. 71.

Požadavek proporcionality vychází z rozsahu práv a svobod, které lze omezit, a povinností, které lze za takových stavů uložit. Tento princip se stal běžnou součástí instrumentária Ústavního soudu, především při posuzování kolize dvou proti sobě stojících práv.⁸¹

Krizový zákon ve svém § 5 taxativně stanovuje, která práva je možné v souvislosti s mimořádnými stavy omezit. Nicméně tato omezení jsou explicitně spojena s krizovým stavem.

V době pandemie SARS-CoV-2, která způsobuje onemocnění Covid-19, byla v mnoha zemích, včetně České republiky, omezena některá lidská práva občanů. Tato omezení byla obvykle zavedena jako součást opatření ke kontrole šíření viru a ochraně veřejného zdraví.

Následuje výčet základních práv a svobod a jejich omezení v souvislosti s §5 krizového zákona a další omezení, která proběhla během pandemie. Omezení proběhla během pandemie Covid-19 a vydaná byla Vládou České republiky. Tato omezení byla zaváděna na základě legislativních opatření, a jejich účelem bylo minimalizovat šíření viru a ochránit veřejné zdraví.

Jedná se o práva, která lze za nouzového stavu a stavu ohrožení státu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu omezit.

- právo na nedotknutelnost osoby a nedotknutelnost obydlí při evakuaci osoby z místa, na kterém je bezprostředně ohrožena na životě nebo zdraví
- vlastnické a užívací právo právnických a fyzických osob k majetku (§ 29 a 31), pokud jde o nucené omezení práva vlastníka nebo uživatele z důvodu ochrany života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, které jsou ohroženy krizovou situací, přičemž je za toto omezení poskytnuta přiměřená náhrada
- svobodu pohybu a pobytu ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací
- právo pokojně se shromažďovat ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací

⁸¹ HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. ISBN 8086131378, s. 23.

- právo provozovat podnikatelskou činnost, která by ohrožovala prováděná krizová opatření nebo narušovala, popřípadě znemožňovala jejich provádění
- právo na stávku, pokud by tato stávka vedla k narušení, případně znemožnění záchranných a likvidačních prací.⁸²

6.1. Právo na nedotknutelnost osoby a obydlí

V čl. 7 odst. 1 Listiny základní práv a svobod je zaručeno právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Podle čl. 12 odst. 1 LZPS není dovoleno vstupovat do obydlí bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Toto právo je garantováno rovněž čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 7 Charty základních práv EU. Úmluva dále v čl. 8 odst. 2 uvádí situace, ve kterých lze také toto právo omezit. Mezi tyto situace se řadí zájem národní bezpečnosti, hospodářský blahobyt země, ochrana pořádku, prevence zločinu, ochrana zdraví, morálky a ochrana práv a svobod ostatních. Čl. 10 LZPS poskytuje komplexní ochranu soukromí a dalších souvisejících aspektů lidské důstojnosti. Zahnuje právo na ochranu osobní důstojnosti, cti, dobré pověsti a jména, jakož i ochranu soukromého a rodinného života. Dále právo na informační sebeurčení, což je právo jednotlivce rozhodovat o tom, jaké informace o sobě samém budou zveřejněny nebo sdíleny s ostatními.

Nedotknutelnost osoby zaručuje každému člověku právo na ochranu jeho tělesné a duševní integrity. To znamená, že žádný zásah do těla nebo vědomí jednotlivce nesmí být proveden bez jeho dobrovolného souhlasu, pokud není stanoveno jinak zákonem v souladu s principy právního státu a ochrany lidských práv.⁸³

Právo na nedotknutelnost osoby a nedotknutelnost obydlí může být omezeno v případě evakuace osoby z místa. Spolupráce s orgány veřejné moci a složkami integrovaného záchranného systému je v takových situacích nezbytná. Během evakuace je možné omezit práva a svobody těch osob, které jsou bezprostředně ohroženy na zdraví a životě, a to i v případě, že se proti evakuaci postaví. Často dochází k odporu ze strany evakuovaných, kteří se zdráhají opustit

⁸² § 5 zákon č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení.

⁸³ WÁGNEROVÁ, Eliška a spol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, ISBN 978-80-7357-750-6, s. 186-187.

svá obydlí. Je důležité k nim přistupovat s ohledem a empatií, ale zároveň jim jasně vysvětlit, že jejich bezpečnost má prioritu a po odvrácení nebezpečí jim bude umožněno se do svých domovů vrátit. Omezení tohoto práva umožňuje orgánům veřejné moci poskytnout evakuovaným osobám nezbytnou ochranu a pomoc. Taková opatření by však měla být provedena v souladu s právními předpisy a zachováním důstojnosti a lidských práv evakuovaných osob.⁸⁴

6.2. Vlastnické právo

Právo vlastnit majetek upravuje čl. 11. odst. 1 Listiny základních práv a svobod, kde je dáno, že každý má právo vlastnit majetek. V Chartě základních práv EU je upraveno omezování vlastnického práva. Podle čl. 1 odst. 1 dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod nikdo nemůže být zbaven svého majetku proti své vůli, s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek stanovených zákonem a obecných zásad mezinárodního práva. V čl. 17 odst. 1 Charty základních práv EU obsahuje přiměřenou lhůtu pro náhradu.

Vlastnické a užívací právo právnických i fyzických osob k majetku může být nuceně omezeno podle čl. 11 odst. 4 LZPS z důvodu ochrany života, zdraví, majetku nebo životního prostředí při krizové situaci. Tato omezení jsou obvykle realizována v souladu s příslušnými právními předpisy a zákony, které umožňují orgánům veřejné moci přijmout nezbytná opatření pro ochranu veřejného zájmu. Při takových omezeních je vlastníkům či uživatelům poskytnuta přiměřená náhrada za ztráty, které mohou vzniknout v důsledku takových opatření. Tato opatření by měla být prováděna transparentně a s respektem k právům a důstojnosti dotčených osob. Následují příklady omezení vlastnického práva podle příslušných zákonů.

Podle § 1037 občanského zákoníku je možné ve stavu nouze nebo v případě naléhavého veřejného zájmu na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutné míře použít vlastnickou věc, pokud účelu nelze dosáhnout jiným způsobem. Toto ustanovení umožňuje využití majetku jedince za účelem zvládnutí

⁸⁴ § 12 Vyhláška č. 380/2002 Sb., Ministerstva vnitra k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

mimořádných situací, jako je stav nouze nebo naléhavý veřejný zájem, pokud není k dispozici jiná možnost dosažení daného cíle. Je to způsob, jak poskytnout pružnost v právním systému v situacích, kdy je nutné jednat rychle a efektivně pro zachování veřejného zájmu či ochranu života a majetku.

Paragraf 6 odst. 1 c) krizového zákona se týká poskytnutí věcných prostředků jako jednoho z opatření v rámci krizového řízení. Toto ustanovení umožňuje orgánům veřejné moci poskytnout materiální zdroje a vybavení, které jsou nezbytné pro zvládnutí krizové situace nebo pro minimalizaci jejího dopadu. Poskytnutí věcných prostředků může zahrnovat například dodávku lékařských potřeb, vybavení pro záchranářské služby, technické prostředky pro hašení požárů nebo jiné materiální prostředky potřebné pro zvládnutí krize nebo ochranu veřejné bezpečnosti.

V § 29 a § 31 krizového zákona je upraven vztah k omezení vlastnického práva a užívacího práva. Tyto paragrafy stanoví povinnost právnickým osobám podnikajícím a fyzickým osobám poskytnout věcný prostředek na výzvu oprávněného orgánu krizového řízení. Tato povinnost může být uložena pouze v případě ochrany života, zdraví, majetku nebo životního prostředí. Omezení vlastnického nebo užívacího práva je možné pouze v nezbytně nutném rozsahu a po dobu, která je nezbytně nutná.⁸⁵

Krizový zákon upravuje náhradu škody v § 35, který je označen jako „*Náhrada za omezení vlastnického práva, poskytnutí věcných prostředků a vykonání pracovní povinnosti a pracovní výpomoci*“. Toto ustanovení se vztahuje na specifická individuální omezení práv, která byla nařízena konkrétnímu subjektu. Za tato omezení poskytuje toto ustanovení dotčenému subjektu peněžitou náhradu. Jako příklad lze uvést zabavení potřebných zdravotních pomůcek, využití soukromého vozidla nebo omezení užívání nemovitosti nájemcem. Tato náhrada je určena pouze za přímé omezení práva nebo povinnosti vykonat práci v důsledku krizové situace. Není zahrnuta kompenzace za případné následné škody, které by mohly vzniknout z tohoto omezení nebo povinnosti. Je to způsob, jak zajistit, aby subjekty postižené

⁸⁵ § 6, § 29, § 31 zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon); VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-787-5, s. 54-78, 217-236.

krizovou situací byly spravedlivě kompenzovány za přímé dopady na jejich práva a povinnosti.⁸⁶

Paragraf 21 odst. 1 b) zákona o hospodářských opatřeních pro krizové stavy se týká skladování materiálu pro překonání stavu nebezpečí. Toto opatření umožňuje orgánům veřejné moci a dalším subjektům skladovat materiál a vybavení, které je nezbytné pro zvládnání krizových situací nebo pro minimalizaci jejich dopadů. Týká se to například potřebného materiálu pro poskytování první pomoci, ochranu proti požárům, zabezpečení infrastruktury, potravinovou zásobu nebo další materiální prostředky, které mohou být nutné v případě krize. Vlastníci objektů jsou nuceni toto skladování strpět.

Paragraf 21 odst. 1 c) zákona o hospodářských opatřeních pro krizové stavy se zabývá přemístění dopravních a mechanizačních prostředků, provozních prostředků a zásob v souvislosti s krizovými situacemi. Orgánům veřejné moci a dalším příslušným subjektům umožňuje za stavu nebezpečí přemísťovat dopravní prostředky (např. vozidla, lodě, letadla), mechanizační prostředky (např. techniku pro záchranářské práce, hasičskou techniku) a provozní prostředky (např. zařízení pro energii, komunikace, vodu) a zásoby (např. potraviny, léky, zdravotnické materiály) za účelem zvládnutí krizové situace. Cílem tohoto opatření je zajistit dostupnost potřebných prostředků a zdrojů na místě, kde jsou nejvíce potřeba a maximalizovat efektivitu reakce na krizi. Takové přemístění může být prováděno za účelem rychlé a účinné reakce na krizové události a ochranu životů, majetku a infrastruktury.

Paragraf 23 odst. 3 c) zákona o hospodářských opatřeních pro krizové stavy umožňuje orgánům veřejné moci omezit nebo zakázat bezhotovostní a hotovostní převody mezi poskytovateli finančních služeb v krizových situacích. Opatření může být zavedeno při vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu za účelem kontroly a regulace toku finančních prostředků v době, kdy je veřejné zdraví nebo bezpečnost ohroženo. Omezování nebo zákaz finančních transakcí může být způsobem, jak zabránit šíření krizové situace nebo minimalizovat její dopady na ekonomiku a společnost.

⁸⁶ VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 257-260.

Paragraf 23 odst. 3 f) zákona o hospodářských opatřeních pro krizové stavy umožňuje orgánům veřejné moci omezit nebo zakázat nákup a vývoz devizových hodnot a čerpání prostředků z devizových účtů v krizových situacích. Opatření mohou být zavedena při vyhlášení stavu ohrožení státu a válečného stavu za účelem kontroly a regulace obchodu s devizovými hodnotami a finančními prostředky v době, kdy je veřejné zdraví nebo bezpečnost ohroženo. Omezení nákupu a vývozu devizových hodnot a čerpání prostředků z devizových účtů může pomoci minimalizovat riziko finanční nestability nebo spekulace v době krize. Součástí tohoto ustanovení může být i zavedení nabídkové povinnosti pro držitele devizových hodnot, což znamená, že mohou být povinni nabízet své devizové hodnoty k prodeji za určenou cenu nebo podle určitých podmínek.⁸⁷

Paragraf 45 zákona o zajišťování obrany pojednává o vyvlastnění ve zkráceném řízení při vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Orgány veřejné moci mohou provést vyvlastnění nemovitostí nebo pozemků ve zkráceném řízení v případě, že je to nezbytné pro zajištění obrany státu nebo ochranu jeho bezpečnosti. Vyvlastnění ve zkráceném řízení umožňuje rychle získat potřebné nemovitosti nebo pozemky pro účely obrany, což může být klíčové v případě naléhavých situací nebo hrozeb pro bezpečnost státu. Vyvlastnění je možné pouze za náhradu.⁸⁸

Paragraf 69 odst. 1 a) zákona o veřejném zdraví poskytuje orgánům veřejné moci pravomoc pro mimořádná opatření při epidemii a nebezpečí jejího vzniku například k vydání příkazu ke zničení potravin nebo látek, které mohou šířit infekční onemocnění nebo představovat riziko pro veřejné zdraví. Tento příkaz může být vydán v případě, že je zjištěno nebezpečí pro veřejné zdraví spojené s konkrétními potravinami nebo látkami.⁸⁹

Omezení vlastnického práva v souvislosti s přijetím krizového stavu může být například spojeno s výstavbou nebo zřizováním zdravotnických zařízení během pandemie, kdy je nezbytné zajistit adekvátní lékařskou péči pro postižené osoby. Veřejné orgány mohou v takových situacích dočasně zabavit soukromý majetek nebo využít pozemky pro stavbu dočasných nemocničních zařízení či

⁸⁷ § 21 a § 23 zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

⁸⁸ § 45 zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.

⁸⁹ § 69 zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

karanténních center. Jiným příkladem může být vyvlastnění respirátorů či roušek během pandemie.

6.3. Svoboda pohybu a pobytu

Svoboda pohybu a pobytu je upravena v čl. 14 odst. 1 LZPS, čl. 12 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 2 odst. 1 Úmluvy a čl. 45 Charty základních práv EU.

Svobodu pohybu lze definovat jako právo jednotlivců volně se pohybovat po celém území České republiky bez nutnosti poskytovat speciální schválení nebo povolení pro svůj pohyb. Svobodu pohybu též definoval Ústavní soud ve svém nálezu: „*Svobodou pohybu se rozumí oprávnění nejen občana, ale každého pohybovat se po území ČR vymezeném.*“⁹⁰

Ústavní soud definoval svobodu pohybu a pobytu jako právo pohybovat se po území České republiky, které je omezeno pouze v případech stanovených zákonem ve smyslu čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Tato definice zahrnuje oprávnění jak občanů, tak i všech ostatních osob na území České republiky, a umožňuje jim navštěvovat různá místa s výjimkou těch, pro která je stanoveno zákonem určité omezení.

Svobodu pohybu a pobytu ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací může být omezena na základě čl. 14 odst. 3 LZPS. Tato opatření jsou obvykle zavedena za účelem zajištění bezpečnosti a ochrany obyvatelstva v dané oblasti. Čl. 2 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod omezuje a upravuje situace, ve kterých je možné omezit určitá lidská práva. Konkrétně se tento článek zaměřuje na situace, kde je třeba předcházet zločinnosti a ochraňovat morálku. Při takových omezeních je důležité, aby byla zachována rovnováha mezi potřebou ochrany a právy jednotlivců.

Orgány veřejné moci obvykle vyhlásí omezení pohybu a pobytu jako preventivní opatření, aby minimalizovaly riziko pro obyvatele a zamezily šíření krizové situace. Tyto restrikce by měly být prováděny s respektem k lidským

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 4/02.

právům a s ohledem na individuální potřeby obyvatel postižených oblastí. Jakmile pomine ohrožení, musí být omezení pohybu a pobytu ukončeno.

Během pandemie Covid-19 bylo omezeno cestování a pohyb občanů, včetně uzavření hranic, karantén, zákazu cestování mezi regiony nebo městy a zákazu velkých veřejných shromáždění. K dodržování a zákonnosti bylo vydáno Usnesení Vlády ČR č. 216, které omezovalo pohyb mezi jednotlivými okresy na území České republiky. Toto opatření umožňovalo bezpečnostním složkám, konkrétně Policii České republiky ve spolupráci s Armádou České republiky a Celní správou České republiky, provádět náhodné kontroly za účelem zajištění dodržování platných opatření, která v té době byla přijata vládou České republiky. Tyto kontroly byly prováděny po dobu 42 dnů.⁹¹

Jedním z nejdiskutovanějších opatření bylo Usnesení vlády č. 203, které stanovilo „zákaz občanům České republiky a cizincům s trvalým nebo s přechodným pobytem nad 90 dnů na území České republiky vycestovat z území České republiky; to neplatí, jeli z tohoto opatření udělena výjimka.“⁹²

Právo svobodně opustit území České republiky je chápáno jako nedílná součást svobody pohybu a je zakotveno jako základní právo v Ústavě ČR a LZPS. Toto právo je reakcí na historické zkušenosti s totalitními režimy, jako byl komunistický režim, který omezoval svobodu pohybu občanů a trestal pokusy opustit území státu. Zakotvení tohoto práva v právním řádu má za cíl chránit jednotlivce před libovůlí státu a zajistit jim právo rozhodovat o své osobní svobodě a pohybu.

Hlavním problémem zmiňovaného krizového opatření byla skutečnost, že právo svobodně opustit území České republiky není možné dle § 5 písm. c) krizového zákona omezit, neboť ten umožňuje pouze omezení „svobody pohybu a pobytu ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací.“ Pro omezení práva svobodně opustit území České republiky by bylo třeba aplikovat extenzivní výklad § 5 písm. c) krizového zákona.

⁹¹ ČESKÁ REPUBLIKA, Vláda. *Odůvodnění usnesení vlády ze dne 26. února 2021 č. 216*. Online. 2021. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/media-centrum/aktualne/UV-c-216-oduvodneni.pdf>. [cit. 2024-02-17].; ČESKÁ REPUBLIKA, Vláda. *USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 26. února 2021 č. 216 o přijetí krizového opatření*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.praha.eu/file/3252377/USN_216.pdf. [cit. 2024-02-17].

⁹² Usnesení Vlády České republiky ze dne 13. 3. 2020, č. 203.

Tento výklad by musel odvozovat možnost omezení svobody pohybu i mimo konkrétní území ohroženého nebo postiženého krizovou situací. Extenzivní výklad, zejména pokud jde o zásahy do základních práv a svobod, není obvykle vhodný. V případě omezení práva svobodně opustit území České republiky bylo navíc problematické, neboť příslušné krizové opatření nebylo dostatečně jasné a specifické. Kromě toho, že by obsahovalo řadu výjimek, nebylo by stanoveno, jakým způsobem lze o výjimku požádat, ani jakým způsobem by měly být tyto žádosti posuzovány. Taková nejednoznačnost a nejasnost mohla vést k nedostatečnému respektování základních práv občanů.⁹³

Toto krizové opatření bylo napadeno ústavní stížností. Ústavní soud však usnesením sp. zn. Pl. ÚS 13/20 ze dne 5. května 2020 tuto stížnost zamítl. S odůvodněním, že krizová opatření mají normativní povahu a jsou obecně platná, nikoli individuálně zaměřená na konkrétní osoby.⁹⁴

Dalším omezením svobody pohybu během pandemie se zabýval Městský soud v Praze dne 31. března 2021, který zrušil mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví České republiky, které vyžadovalo od českých občanů, kteří se vraceli ze zahraničí do vlasti, předložení negativního antigenního nebo RT-PCR testu. Toto opatření se vztahovalo na země s označením středního, vysokého a velmi vysokého rizika nákazy. Stejná povinnost byla uložena také mezinárodním dopravcům, kteří vyžadovali předložení potvrzení o negativním testu jako podmínku k cestování. Soud postoupil k poměření zákonnosti proporcionality vůči omezení v podobě povinnosti předložit negativní test před návratem do vlasti a právem občana ČR na svobodný návrat do vlasti ve smyslu čl. 14 odst. 4 LZPS. Došel k závěru, že toto právo nemá absolutní povahu a může být ve výjimečných případech omezeno. Uznal, že dané omezení směřuje k zabránění šíření onemocnění Covid-19. A dále uvedl, že existují i jiné možnosti ochrany, které by mohly být mírnější, například umožnění návratu vlastním dopravním prostředkem a podrobení se přísnějším podmínkám testování nebo karantény až na území ČR.⁹⁵

⁹³ HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2, s. 459.

⁹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 13/20.

⁹⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 3. 2021, sp. zn. 18 A 16/2021.

6.4. Právo shromažďovací

LZPS ve svém čl. 19 odst. 1 upravuje shromažďovací právo, podrobně je pak rozebráno v zákoně 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím. Podle čl. 19 odst. 2 LZPS je přípustné omezit shromažďování na veřejných místech, je-li toto opatření nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti nebo bezpečnosti státu. Právo na pokojné shromažďování ve vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací může být dočasně omezeno. V § 19 zákona č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, jsou stanovena omezení, která jsou aplikovatelná při přijímání zákonů týkajících se mimořádných opatření v době vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a stavu válečného, stejně jako při opatřeních souvisejících s ochranou proti šíření přenosných nemocí.⁹⁶

Je důležité, aby taková opatření byla v souladu s právními předpisy a respektovala práva jednotlivců na svobodu projevu a shromažďování. Orgány veřejné moci by měly transparentně komunikovat příčiny a podmínky takových omezení a zajistit, aby byla zachována rovnováha mezi veřejnou bezpečností a respektem k individuálním právům obyvatelstva.⁹⁷

První náznaky omezení práva na pokojné shromažďování se objevily v průběhu pandemie již 10. března 2020, kdy Ministerstvo zdravotnictví vydalo mimořádné opatření pod č. j. MZDR 10666/2020-1/MIN/KAN ze dne 10. března 2020, které zakazovalo konání kulturních, společenských, náboženských apod. akcí a shromáždění, jichž by se účastnilo více než sto osob. Ministerstvo zdravotnictví chtělo zabránit kontaktu potenciálně nakaženého jedince s dalšími osobami, s kterými na rozdíl od rodinných příslušníků a spolupracovníků, běžně nepřichází do styku.⁹⁸

Podle zásady známé již z římského práva *tres faciunt collegium* je znakem shromáždění účast alespoň tři a více osob.⁹⁹ Zásadu *tres faciunt collegium*

⁹⁶ ČESKÁ REPUBLIKA, Vláda. *Usnesení vlády České republiky ze dne 26. února 2021 č. 216 o přijetí krizového opatření.* Online. 2021. Dostupné z: https://www.praha.eu/file/3252377/USN_216.pdf. [cit. 2024-02-17].

⁹⁷ Zákon č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím.

⁹⁸ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 10666/2020-1/MIN/KAN ze dne 10. 3. 2020.

⁹⁹ HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář.* Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2, s. 608.

Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku č. j. 8 As 39/2014-56 ze dne 18. listopadu 2015 nerefletoval, když uvedl, že za shromáždění lze považovat již účast více než jedné osoby.¹⁰⁰

Krizové opatření vlády č. 996 ze dne 8. října 2020, které nabylo účinnosti dne 12. října 2020, přineslo první výslovné omezení práva pokojně se shromažďovat v České republice. I když toto opatření nepřímo zakazovalo shromažďování ve smyslu zákona o právu shromažďovacím, stanovilo maximální počet účastníků na 500 osob a zavádělo režimová opatření, která měla minimalizovat riziko šíření nákazy Covid-19. Účastníci shromáždění byli povinni dodržovat bezpečné rozestupy, zdržovat se ve skupinkách nejvíce po dvaceti lidech a mít nasazené ochranné prostředky horních cest dýchacích po celou dobu shromáždění.¹⁰¹

Dne 12. října 2020 byl denní přírůst nakažených 35 994¹⁰², což se při počtu obyvatel České republiky zhruba 10,7 milionu¹⁰³ rovná přibližně 0,33 % celkové populace. Zatímco některé kraje zaznamenávaly jen minimální nárůst případů, jiné se potýkaly s výrazným šířením infekce.¹⁰⁴

Z tohoto důvodu se nabízí otázka, zda nebylo lepší zavést opatření pouze v postižených krajích nebo se vydat cestou plošného omezení pro celou Českou republiku.¹⁰⁵ Tento rozdíl vyžadoval spíše flexibilní a individualizovaný přístup k implementaci preventivních opatření. Krizový zákon neklade explicitní požadavek na to, aby krizová opatření byla automaticky platná pro celé území, na němž je nouzový stav vyhlášen. To znamená, že mohou být přijímána opatření cíleněji na konkrétní oblasti. Příkladem může být Usnesení vlády č. 121 ze dne 11. února 2022, kde se jednalo o cílený přístup k regulaci pohybu osob v rámci konkrétních okresů. Tímto usnesením byl nařízen zákaz opustit území okresů Cheb, Sokolov a Trutnov pro osoby s trvalým pobytem nebo bydlištěm v těchto

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 11. 2015 č. j. 8 As 39/2014-56.

¹⁰¹ Usnesení Vlády České republiky ze dne 8. 10. 2020, č. 996.

¹⁰² MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *Covid-19: Přehled aktuální situace v ČR*. Online, 2024. Dostupné z: <https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>. [cit. 2024-02-17].

¹⁰³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide. [cit. 2024-02-17].

¹⁰⁴ OUR WORLD IN DATA. *Coronavirus (COVID-19) Cases*. Online. 2020. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/covid-cases>. [cit. 2024-02-10].

¹⁰⁵ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *Přehled výskytu laboratorně prokázaného onemocnění COVID-19 dle KHS podle okresu místa bydliště*. Online, 2022. Dostupné z: <https://onemocneniaktualne.mzcr.cz/covid-19/prehledy-khs>. [cit. 2024-02-17].

okresech, stejně jako byl zakázán vstup, pohyb a pobyt na těchto územích pro ostatní osoby.¹⁰⁶

Zvláštním případem omezení práva na shromažďování bylo omezení počtu účastníků při konání bohoslužeb a jiných náboženských obřadů. Tato opatření byla též uplatněna vládním usnesením č. 996 ze dne 8. října 2020, které stanovilo maximální počet osob pro akce uvnitř budov na méně než 10 a pro venkovní akce na méně než 20 osob.¹⁰⁷ Při omezení počtu účastníků bohoslužeb a jiných náboženských obřadů je zásadní položit si otázku, zda takové omezení nezasahuje do svobody náboženského vyznání, která je zaručena čl. 15 LZPS.

Ke svobodě náboženského vyznání neodmyslitelně patří i její projevy v podobě účasti na bohoslužbách a dalších náboženských setkáních. Omezení se dotklo relativně malého procenta populace.¹⁰⁸ Nicméně pro ty, kteří se účastní náboženských obřadů, je tato možnost nedílnou součástí jejich života a v době pandemie pro ně představovala značnou útěchu. S ohledem na relativně nízký počet dotčených osob bylo vhodné zvážit, zda bylo omezení nezbytné. Také lze zpochybnit jeho přiměřenost vzhledem k možnosti zavedení jiných režimových opatření pro konání náboženských obřadů, než bylo omezení počtu účastníků na minimum.

6.5. Podnikatelská činnost (svoboda podnikání)

LZPS ve svém čl. 26 odst. 1 upravuje právo na podnikání a provozování hospodářské činnosti. Svoboda podnikání je taktéž uznána v Chartě základních práv EU.

Právo provozovat podnikatelskou činnost, která by mohla ohrozit prováděná krizová opatření nebo narušit jejich průběh, může být v krizových situacích omezeno. Tato opatření jsou obvykle zavedena za účelem minimalizace rizika pro veřejné zdraví a bezpečnost v dané oblasti. Omezení podnikání, které by mohlo narušit provádění krizových opatření, může být prováděno za účelem ochrany veřejného zájmu a zajištění účinného zvládnutí krize. Je důležité, aby

¹⁰⁶ Usnesení Vlády České republiky ze dne 11. 2. 2021, č. 121.

¹⁰⁷ Usnesení Vlády České republiky ze dne 8. 10. 2020, č. 996.

¹⁰⁸ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Počet návštěvníků bohoslužeb stále mírně klesá, chodí ale mladší*. Online. 2015. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/pocet-navstevniku-bohosluzeb-stalemirne-klesa-chodi-ale-mladsi-20150126.html. [cit. 24-02-17].

taková opatření byla v souladu s právními předpisy a respektovala práva podnikatelů.

Orgány veřejné moci by měly zajistit transparentní a spravedlivý postup při aplikaci těchto omezení a poskytnout postiženým podnikatelům případnou náhradu za ztráty, které mohou vzniknout v důsledku takových opatření.¹⁰⁹

Například může být zakázáno provozování dopravních služeb do oblastí, které jsou určeny pro evakuaci osob, nebo může být omezena činnost podniků v lokalitách, kde probíhá evakuace.

Během pandemie Covid-19 byl dne 28. ledna 2021 zakázán a omezen provoz maloobchodního prodeje a poskytování služeb. Návrh na zrušení předmětného opatření podalo 63 senátorů. Senátoři argumentovali tím, že je toto omezení nepřiměřeně a iracionálně zasáhlo do základního práva svobodně podnikat podle čl. 26 LZPS. Zvláště kritizovali nerovný přístup k podnikatelům v závislosti na povaze prodávaného zboží. Senátorům se zdálo nepřijatelné, aby železářství nebo květinářství byly osvobozeny od omezení, zatímco jiné obchody, jako prodejny obuvi nebo zimního oblečení, byly stále pod omezením. Dále upozorňovali na porušení principu zákonnosti z důvodu neurčitosti zákazu. Byla udělena výjimka pro domácí potřeby, avšak definice tohoto pojmu nebyla uvedena ani v usnesení vlády, ani v jiných právních předpisech.

Dne 22. února 2021 Ústavní soud vydal Nález sp. zn. Pl. ÚS 106/20, ve kterém vyhověl návrhu 63 senátorů na zrušení předmětného opatření. Ústavní soud zdůraznil, že si je vědom obtíží, kterým čelila vláda v souvislosti s pandemickou krizí. Řešení těchto problémů prostřednictvím právní regulace bylo mimořádně obtížné, zejména vzhledem k nedostatku zkušeností s krizemi podobného rozsahu a k dynamické povaze epidemiologické situace. Navíc mezi odborníky neexistovala úplná shoda ohledně efektivních způsobů jejího řešení. Každé krizové opatření bylo politickým rozhodnutím, které muselo být opřeno o odborné poznatky, ačkoliv konečnou odpovědnost za tato rozhodnutí nesla vláda, nikoliv odborní poradci. Ústavní soud zrušil část omezení pro maloobchod a služby, která byla vládou zavedena kvůli šíření koronaviru, jelikož dospěl

¹⁰⁹ HORÁK, Rudolf. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-471-4, s. 193.

k závěru, že vláda dostatečně nevysvětlila, proč bylo rozhodnuto zakázat provoz některých obchodů, zatímco jiné byly z omezení vyňaty.¹¹⁰

Omezení maloobchodního prodeje a služeb krizovými opatřeními úzce souvisí s otázkou náhrady škody v důsledku omezení práva podnikat, které je zaručeno čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Institut náhrady škody je zakotven v § 36 krizového zákona. K vzniku odpovědnosti státu za škodu postačuje existence krizového opatření, vznik škody, příčinná souvislost mezi nimi a skutečnost, že si poškozený škodu nezpůsobil sám.¹¹¹ Odpovědnost státu za škodu ve smyslu § 36 krizového zákona je objektivní. Je zřejmé, že při vytváření ustanovení o náhradě škody v krizovém zákoně zákonodárce nepočítal s mimořádnou situací takového rozsahu, jako byl Covid-19. I když je správné, že pokud někomu v důsledku krizových opatření vznikne škoda, která by mu měla být nahrazena, uplatnění tohoto principu v případě mimořádných situací velkého rozsahu je problematické. Tato povinnost by mohla odrazovat orgány krizového řízení od přijímání nezbytných opatření k ochraně společnosti, a to kvůli obavám z finančních nákladů spojených s nahrazováním škody. Zároveň by mohla vést k výraznému zatížení veřejných rozpočtů, jelikož by se stát snažil nerezignovat na ochranu svých občanů.¹¹²

6.6. Právo na stávkou

Právo na stávkou se nalézá v čl. 27 odst. 4 LZPS. Omezení práva na stávkou v případě akutní vnitrostátní mimořádné události v ČR umožňuje ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění zákona č. 300/2000 Sb., a zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení.

Právo na stávkou může být omezeno v případě, že by taková stávkou vedla k narušení nebo znemožnění záchranných a likvidačních prací v krizových situacích. Tato opatření jsou zavedena s cílem ochránit veřejnou bezpečnost a zajistit, aby životy a majetek byly chráněny i v obtížných a nebezpečných situacích.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 106/20.

¹¹¹ MELZER, F. *Poskytování náhrad za újmy vyvolané krizovými opatřeními v průběhu koronavirové pandemie*. Bulletin advokacie. 4/2020, ISSN 1805-8280, s.16.

¹¹² MELZER, F. *Poskytování náhrad za újmy vyvolané krizovými opatřeními v průběhu koronavirové pandemie*. Bulletin advokacie. 4/2020, ISSN 1805-8280, s. 22.

Omezení práva na stávku jsou obvykle zavedena na dobu, kdy je krizová situace akutní, a měla by být prováděna v souladu s právními předpisy a zákonem. Je důležité, aby taková opatření byla spravedlivá a proporcionální a aby respektovala práva zaměstnanců.¹¹³

6.7. Omezení práva na práci

Během pandemie Covid-19 byla práva na práci omezena prostřednictvím různých opatření a nařízení, která měla za cíl minimalizovat šíření viru a chránit veřejné zdraví.

V důsledku uzavření hromadných shromáždění a veřejných míst se mnoho firem a podniků muselo dočasně uzavřít. To vedlo k dočasnému zastavení provozu a ztrátě pracovních míst.

V mnoha oblastech bylo zaměstnavatelům nařízeno, aby umožnili zaměstnancům pracovat z domova, pokud to bylo možné. To omezovalo práci zaměstnanců, kteří vyžadují fyzickou přítomnost na pracovišti.

Některé profese, jako například zdravotníci a zaměstnanci v obchodech s potravinami, mohly být nuceny pracovat déle a podstoupit změny ve svých pracovních podmínkách, aby mohly lépe reagovat na pandemii.

Mnoho firem a organizací zrušilo nebo omezilo pracovní cesty a služební cesty, což ovlivnilo pracovníky, kteří jsou závislí na těchto cestách ve své práci.

Aby se minimalizovala možnost šíření viru, některé profese musely změnit své pracovní postupy a dodržovat přísnější hygienická opatření a bezpečnostní protokoly. Zaměstnavatelé museli přijmout opatření na ochranu zaměstnanců, jako je nošení roušek, dodržování sociálního distancování a časté dezinfekce pracovních prostor. To bylo důležité pro zachování bezpečnosti zaměstnanců, kteří museli pracovat na místě.

Tato opatření měla za následek mnoho výzev pro zaměstnance, včetně ztráty příjmů, nedostatečné rovnováhy mezi prací a soukromým životem

¹¹³ VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-787-5, s. 47-54.

a zvýšeného stresu a úzkosti spojených s nejistotou ohledně pracovních míst a budoucnosti zaměstnání.¹¹⁴

Nejvyšší správní soud se během Covid-19 zabýval návrhem na zrušení mimořádného opatření vydaného Ministerstvem zdravotnictví, konkrétně ve věci povinného preventivního testování zaměstnanců, z důvodu nedostatečného odůvodnění.¹¹⁵ Toto mimořádné opatření bylo vydáno na základě § 69 odst. 1 písm. a odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

Od 9. března 2021 bylo zaměstnancům nařízeno podstoupit antigenní test na přítomnost viru SARS-CoV-2 poskytnutý zaměstnavatelem. Pokud byl výsledek testu pozitivní, museli okamžitě informovat zaměstnavatele o plánované absenci v práci kvůli podezření na nákazu. Opustit pracoviště a bez prodlení informovat o výsledku testu svého všeobecného lékaře. Dále byla stanovena povinnost poskytovatelů zdravotních služeb nebo orgánů ochrany veřejného zdraví vystavit na základě dané informace žádanku na konfirmační RT-PCR test na vyšetření přítomnosti viru SARS-CoV-2 a povinnost zaměstnance se tomuto vyšetření bez prodlení podrobit. Současně bylo nařízeno zaměstnavatelům, kteří zajišťují pro své zaměstnance testy na stanovení přítomnosti antigenu viru SARS-CoV-2, vést evidenci provedených testů u zaměstnanců.

V bodě 89 uvedeného rozsudku Nejvyšší správní soud zdůraznil povinnost řádného odůvodnění mimořádných opatření nejen podle pandemického zákona, ale také podle zákona o ochraně veřejného zdraví. Jedním z důvodů přijetí pandemického zákona byla právě potřeba lepšího a podrobnějšího odůvodňování mimořádných opatření v rámci řešení pandemie Covidu-19.

Nejvyšší správní soud shledal návrh důvodným a zrušil mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 22. března 2021, č. j. MZDR 47828/2020-27/MIN/KAN, jelikož bylo v rozporu se zákonem, neboť neobsahovalo požadované odůvodnění stanovené zákonem a nebylo podloženo dostatečnými informacemi ve spise.¹¹⁶

¹¹⁴ Usnesení Vlády České republiky ze dne 15. 3. 2020, č. 215; Usnesení Vlády České republiky ze dne 23. 3. 2020, č. 279; Usnesení Vlády České republiky ze dne 30. 3. 2020, č. 332.

¹¹⁵ Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 47828/2020-17/MIN/KAN ze dne 5. 3. 2021.

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 4. 2021 č.j. 8 Ao 1/2021–133.

Odůvodnění pozdějších mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví je výrazně podrobnější než odůvodnění opatření z počátku pandemie. Tato odůvodnění jsou strukturována do tří částí, přičemž první dvě se zaměřují na aktuální vývoj epidemické situace a hodnocení rizik. Třetí část odůvodnění, která je obsahově nejrozsáhlejší, se pak věnuje jednotlivým bodům daného mimořádného opatření a uvádí důvody, proč je dané omezení nezbytné. Tento přístup poskytuje podrobnější a komplexnější informace o důvodech a souvislostech přijetí konkrétních opatření, což umožňuje lepší pochopení a akceptaci těchto opatření ze strany veřejnosti.¹¹⁷

6.8. Omezení práva na vzdělání

Čl. 33 LZPS, který se nachází v hlavě druhé, je zaměřen na hospodářská, sociální a kulturní práva. Tento článek zaručuje každému právo na vzdělání a stanovuje, že povinná školní docházka je upravena zákonem. Dále tento článek stanovuje, že každý má nárok na bezplatné vzdělání na základních a středních školách. Tímto právem je také zajištěna možnost studia na vysokých školách podle schopností občana. Toto ustanovení je důležitou součástí ochrany a podpory vzdělání jako základního pilíře rozvoje jednotlivců a společnosti.¹¹⁸

Usnesení č. 201 ze dne 12. března 2020 omezilo přítomnost žáků a studentů ve školských zařízeních s následným přechodem na distanční výuku. Podle některých odborníků bylo toto opatření vnímáno jako potenciálně negativní pro psychické zdraví a studijní výsledky zejména žáků základních a středních škol.

Během pandemie se Česká školní inspekce aktivně věnovala problematice domácího vzdělávání žáků základních a středních škol. Zveřejněné údaje ukázaly, že několik tisíc žáků se vůbec nemohlo účastnit distanční výuky. Tento problém byl způsoben buď nedostatečnou technologickou výbavou nebo nedostatečnou podporou ze strany rodiny. Tento problém postihl zhruba 10 000 žáků v České republice.¹¹⁹

¹¹⁷ Např. Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 14601/2021-28/MIN/KAN ze dne 20. 11. 2021.

¹¹⁸ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3, s. 1264-1275.

¹¹⁹ Usnesení Vlády České republiky ze dne 12. 3. 2020, č. 201.

Organizace PAQ Research se pokusila zhodnotit dopad distanční výuky na vzdělanost žáků prostřednictvím testování provedeného v únoru 2020, jen několik dní před prvním uzavřením škol, a následně v květnu 2021, tedy krátce po obnovení výuky ve školách. Výsledky obou testů naznačily, že výkonnost žáků v českém jazyce klesla o 60 % a v matematice dokonce o 68 %. V závěru studie vědci uvedli, že tuto situaci lze přirovnat k tomu, jako by žáci přišli o zhruba 3 měsíce školní docházky.¹²⁰

6.9. Omezení práva na osobní soukromí

Během pandemie bylo soukromí fyzických osob zasaženo několika způsoby, přičemž jedním z nich byla tzv. "chytrá karanténa". Tento nástroj, využívaný orgány ochrany veřejného zdraví, umožňoval trasovat kontakty lidí, kteří byli laboratorně potvrzeni jako pozitivní na virus SARS-CoV-2.

S přijetím pandemického zákona byl stanoven právní základ pro vznik a fungování této aplikace. Konkrétně bylo přijato § 62 a odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví, který opravňuje Ministerstvo zdravotnictví zřídit mobilní aplikaci, prostřednictvím které bude zpracovávat osobní údaje o prostorové blízkosti uživatelů, zjištěné vzájemnou interakcí jejich zařízení. Opravňuje tedy orgány ochrany veřejného zdraví provádět epidemiologická šetření za účelem zjištění ohniska nákazy či ověření diagnózy.¹²¹

Prostřednictvím telefonního rozhovoru s pozitivně testovanou osobou a jejím souhlasem orgány ochrany veřejného zdraví vytvářejí tzv. vzpomínkovou mapu. Tato mapa umožňovala zjistit, s kolika dalšími lidmi pozitivně testovaná osoba přišla do tzv. rizikového kontaktu. Rizikovým faktorem byla vzdálenost, absence ochranných prostředků horních cest dýchacích nebo délka kontaktu. Ke zpřesnění vzpomínkové mapy mohly být využity informace o poloze mobilního telefonu dotyčné osoby od operátora. Mohly být využity také údaje o provedených bezhotovostních platbách a dalších transakcích, které poskytla banka.¹²²

¹²⁰ KORBEL, Václav a PROKOP, Daniel. *Pandemie žákům výsledkově vzala v průměru 3 měsíce učení*. Online. PAQ Research. 2021. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/pandemie-dopad-zaci/>. [cit. 2024-02-23].

¹²¹ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

¹²² Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 12398/2020-1/MIN/KAN ze dne 19. 3. 2020.

Dalším nástrojem, který souvisel s chytrou karanténou, byla mobilní aplikace eRouška, jejíž provoz byl pozastaven koncem října roku 2021.¹²³ V původní verzi této aplikace, která byla vydána před účinností pandemického zákona, bylo její vytvoření a používání odůvodněno veřejným zájmem na ochranu veřejného zdraví.¹²⁴

Aplikace využívala technologii Bluetooth, nikoli služby zjišťování polohy, což jí umožňovalo sbírat data o blízkosti mobilních zařízení i tam, kde není dostupný satelitní signál, tedy zejména v budovách či v podzemí. Důležitou vlastností aplikace byla její plná anonymita, jelikož sbírala pouze údaje o tom, zda se alespoň dvě zařízení se zapnutou technologií Bluetooth nacházela po určitý časový úsek v takové blízkosti, aby to mohlo znamenat alespoň pro jednoho jejich držitele rizikový kontakt.¹²⁵

Jakkoli je možné o mnoha postupech orgánů ochrany veřejného zdraví během pandemie pochybovat, nástroje chytré karantény shledávám, vzhledem k jejich zákonnému základu, velmi účinnými. Zároveň je důležité zdůraznit, že tyto nástroje respektují velmi krátkou dobu uchování osobních údajů a jsou založeny na čistě dobrovolné bázi.

¹²³ DATA PROTI COVID. *Chytrá karanténa*. Online. 2020. Dostupné z: <https://covid19cz.cz/covid19-cz/manifest/chytra-karantena#:~:text=V%C3%BDhodou%20Chytr%C3%A9%20karant%C3%A9ny%20je%20v%C3%BDrazn%C4%9B,p%C5%99edpokladu%20respektov%C3%A1n%C3%AD%20zv%C3%BD%C5%A1en%C3%A9%20hygienick%C3%A9%20opatrnosti..> [cit. 2024-02-23].

¹²⁴ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *eRouška*. Online, 2021. Dostupné z: <https://erouska.cz/>. [cit. 2024-02-23].

¹²⁵ JANN, Ole a spol. *Využití technologie Bluetooth pro trasování šíření covid-19*. Online. Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu, 2020. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Trasovani_covid19_duben2020_14.pdf. [cit. 2024-02-23].

7. Úvaha nad soudní ochranou během krizových situací

Soudy mají za úkol zajistit, aby mimořádná opatření přijatá vládou byla v souladu s ústavou a zákony, a aby nebyla využívána k neoprávněnému omezování základních práv a svobod občanů. Soudy jsou pověřeny přezkumem opatření a rozhodnutí vlády a dalších exekutivních orgánů v době krizových stavů. Jejich úkolem je zaručit, že tato opatření jsou legitimní, proporcionální a v souladu s právními předpisy. I v době krize musí být zajištěno dodržování principů spravedlnosti a základů spravedlivého soudního procesu. Soudy mají rozhodovat nezávisle a spravedlivě, bez ohledu na mimořádné okolnosti. V některých případech mohou být soudy pověřeny rozhodováním o nouzových situacích, jako je například zrušení nouzového stavu, pokud by byl považován za neúměrný nebo nezákonný.

Soudní moc se výrazně odlišuje od zbylých dvou mocí, jelikož se jedná o moc „nepolitickou“. Aby mohly soudy plnit své funkce naplno, musí být nestranné a nezávislé. Je důležité zachovat dělbu moci, aniž by byla narušena zásada nezávislosti soudnictví. Nesmí dojít ani k přenesení dohledu nad soudy na moc výkonnou ani na moc zákonodárnou.

Dohled nad soudy je svěřen veřejnosti. Veřejnost může být reprezentována například skrze mediální dohled. Za účelem kontroly se ze soudů stávají instituce tzv. otevřené spravedlnosti, které kladou důraz na transparentnost a snadný přístup k informacím. Veřejnost má tudíž přístup k informacím z jednání soudů a soudních rozhodnutí.¹²⁶

V posledních letech je zřejmá tendence, při které dochází k judicializaci práva. Judicializace práva je proces, při kterém soudy a soudní instituce postupně získávají větší moc a vliv na tvorbu a interpretaci práva a rozhodování v otázkách, které historicky spadaly pod jiné sféry moci.¹²⁷ Zvýšená role soudů se stává

¹²⁶ RESCHOVÁ, Jana a spol. *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), kap.: Soudní moc. ISBN 978-80-7552-695-3.

¹²⁷ KOSAR, David. *Judicializace justiční politiky Evropským soudem pro lidská práva*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-563-5, s. 88-99.

trendem, který působí jako sjednocující prvek v jinak velmi rozmanitém přístupu k regulaci krizových stavů.¹²⁸

Role soudů se jako jediná během krizových stavů nijak nemění. Přezkum opatření exekutivy je jejím úkolem i v běžné době. Z moci nepochitické se však během rozhodování o záležitostech krizového stavu stává moc, která ovlivňuje politické aktéry. Je důležité, aby soudy zachovávaly svou nezávislost a neutralitu, nikoliv aby rozhodovaly pod tlakem politických zájmů.

V době krizových stavů je významná kontrola především ze strany legislativy. Soudní moc by se při nich rozhodně neměla zanedbávat, neboť její rozhodnutí mají daleko širší dopady, která mohou ovlivňovat politická, sociální a ekonomická rozhodnutí. Soudní rozhodnutí se stávají základem, který má právní význam i pro všechny budoucí případy.

Existují různé názory na účinnost soudního přezkumu v době krize. Někteří tvrdí, že soudní přezkum může pomoci zajištění rovnováhy mezi vládními opatřeními a respektováním základních práv jednotlivců. Na druhou stranu, kritici poukazují na pomalost a rigidnost soudního procesu, která může bránit v rychlé a efektivní reakci na krizovou situaci.¹²⁹

V situacích, při kterých je zapotřebí rychlého a efektivního řešení, je oprávněné se ptát, zda je vhodné brzdit kroky exekutivy prostřednictvím byrokratických kontrol. Je důležité zvážit, zda by bylo žádoucí, aby měl Ústavní soud pravomoc rušit kroky exekutivy podle své libovůle, jak uvádí čl. 9 odst. 2 Ústavy. V době mimořádných stavů, ale i během běžného stavu, není žádoucí, aby jednotlivé orgány dělby moci stály proti sobě. Nezbytnost kontrolních mechanismů je nezpochybnitelná, avšak je důležité najít rovnováhu mezi kontrolou a efektivitou. Kontrola by měla být prováděna tak, aby nepřekážela v rychlém a účinném řešení situací, které vyžadují naléhavý zásah.

Ústavní soud je velmi silným potenciálním hráčem. Kdo je silnější než ten, kdo má moc měnit zákony? Zatím se však v české historii ústavního soudnictví ukázal pouze jako „spící hlídač“, který zasahuje do záležitostí pouze příležitostně.

¹²⁸ BÍLKOVÁ, Veronika a spol. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016, Úprava a role složek státní moci ve výjimečných stavech. ISBN 978-80-87284-57-5, s. 47-48.

¹²⁹ BÍLKOVÁ, Veronika a spol. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016, Úprava a role složek státní moci ve výjimečných stavech. ISBN 978-80-87284-57-5, s. 60-61.

Součástí pravomocí Ústavního soudu je i zrušit nouzový stav, pokud by odporoval základním principům demokratického právního státu. Ústavní soud dospěl koncem jara 2020 k rozhodnutí, že samotný akt vyhlášení nouzového stavu není předmětem soudního přezkumu. Vláda je na základě dělby moci odpovědná Poslanecké sněmovně, proto Ústavnímu soudu nepřísluší kroky vlády v tomto směru hodnotit. Rozhodnutí Ústavního soudu z roku 2020 poukazuje na to, že jeho pravomoci jsou limitovány určitými faktory, včetně respektování oddělení moci a kontextu konkrétní situace.¹³⁰

Byly kroky učiněné Ústavním soudem správné či nikoliv? Důležitost spatřuji především v možném omezení moci vlády. V době, kdy tehdejší vláda disponovala většinou v Poslanecké sněmovně, se stala kontrola exekutivy legislativou problematickou a tento fakt vyvolává otázky ohledně demokratického procesu. Je třeba si uvědomit, že Ústavní soud jako soud s konečnou pravomocí v otázkách ústavnosti, má za úkol ochraňovat ústavní principy a hodnoty, a to v souladu s právním řádem. Jeho rozhodnutí jsou vždy podrobeny právní analýze a argumentaci, která se zabývá konkrétními aspekty každého případu. Pokud jde o správnost rozhodnutí Ústavního soudu v daném případě, může se lišit podle různých právních, politických a společenských názorů. Nicméně, z hlediska respektu k ústavnímu pořádku a principu dělby moci, bylo rozhodnutí Ústavního soudu v souladu s jeho pravomocemi a právním rámcem.

Pro soudní moc to znamená, že během krizových stavů by měla hrát klíčovou roli jako poslední pojistka. I v době mimořádných událostí je důležité, aby se dodržovalo právo. Soudy by měly zabezpečit dodržování ústavních a zákonných norem. Kontrola zákonnosti a dodržování Ústavy by měla být svěřena výhradně soudům. Roli kontroly jiné evropské ústavní soudy plnily. Například v Německu, na Slovensku nebo v Bulharsku se ústavní soudy o přezkum opatření vydaných exekutivou postaraly.¹³¹

¹³⁰ ČTK a EPA. *Vyhlášení nouzového stavu je primárně „aktem vládnutí“, odmítl kontrolu Ústavní soud.* Online. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/04/vyhlaseni-nouzoveho-stavu-je-primarne-aktem-vladnuti-odmitl-kontrolu-ustavni-soud/>. [cit. 2024-02-28].

¹³¹ ZAHUMENSKÝ, David. *Proč český Ústavní soud odmítá rozhodovat o nouzovém stavu?* Online. Dostupné z: <https://www.davidzahumensky.cz/2020/05/28/proc-cesky-ustavni-soud-odmita-rozhodovat-o-nouzovem-stavu/>. [cit. 2024-02-28].

8. Závěr

Lidská práva a svobody jsou v České republice zaručeny Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku, a také mezinárodními smlouvami, jako je Evropská úmluva o lidských právech. Lidská práva náleží všem bez ohledu na pohlaví, náboženství, národnost nebo barvu pleti. Na tato práva má každý člověk nárok již při narození.

Lidská práva a svobody je třeba dodržovat i v době krizových situací. Omezení práv a svobod v krizových situacích by měla být vždy adekvátní, nezbytná, proporcionální a dočasná, a měla by být v souladu s mezinárodními standardy lidských práv a svobod.

Úvodní část práce se zabývala lidskými právy, konkrétně jejich vývojem před a po skončení druhé světové války po současnost. Kapitola Právní zakotvení lidských práv v sobě obsahovala Ústavu České republiky a Listinu základních práv a svobod, neopomněla jsem ani mezinárodní pojetí lidských práv. Mezi nejdůležitější mezinárodní dokumenty bezesporu spadá Všeobecná deklarace lidských práv, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Charta základních práv Evropské unie, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Následujícími kapitolami byla charakteristika a funkce lidských práv.

Prostřední část práce v sobě obsahovala krizové situace a stavy. V těchto kapitolách jsem se snažila vysvětlit, co jsou to krizové stavy a situace. Následně jsem blíže představila jednotlivé krizové stavy, kterými jsou stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav. Tuto část práce jsem též věnovala krizovému a pandemickému zákonu.

Poslední část diplomové práce se zaměřovala na omezení lidských práv. Poukázala jsem na důvody a principy, díky kterým je možné lidská práva omezit. Následoval výčet základních práv a svobod a jejich omezení v souvislosti s § 5 krizového zákona spolu s dalšími omezeními, která proběhla během pandemie. V této části jsem se nezaměřila jen na teoretické pojetí, ale také na praktické příklady k jednotlivým právům.

Období pandemie Covid-19 bylo zatěžkávací zkouškou pro demokratický právní stát. Bylo nutné rychle reagovat na nové výzvy a krizové situace, což vedlo k přijetí mnoha mimořádných opatření a omezení, která byla často nutná pro

ochranu veřejného zdraví. Tato opatření však často vyvolávala otázky ohledně jejich souladu s principy a hodnotami demokratického státu, zejména pokud šlo o omezení základních práv a svobod občanů.

Časté personální změny na ministerstvu zdravotnictví a případy nedodržování platných nařízení ze strany některých členů vlády, jako například noční návštěva restaurace, způsobily pokles důvěry občanů ve stát. Právě důvěra občanů ve státní orgány je klíčovým faktorem pro úspěšné zvládnutí krizových situací.

Pandemie Covid-19 měla rozsáhlý dopad na různé oblasti veřejného i soukromého práva. Zavedení nouzového stavu či jiných krizových opatření mělo vliv na uplatňování trestního práva, kdy některé činy spojené s porušením protiepidemických opatření se staly trestnými činy, a to včetně možnosti uložení vysokých pokut za jejich nedodržení. Současně se objevily otázky ohledně náhrady škody v souvislosti s opatřeními státu, například v případě podnikatelů, kteří museli uzavřít své podniky kvůli nařízeným lockdownům. Dalším příkladem je rušení zájezdů kvůli Covidu-19, což vedlo k otázkám týkajících se práv cestujících a povinností cestovních kanceláří či leteckých společností ohledně odškodnění.

V neposlední řadě bych chtěla poukázat na případné přínosné doporučení pro zlepšení ochrany lidských práv a svobod v českém právním rámci v době krizových situací. Domnívám se, že je vhodné zvýšit zapojení Parlamentu a občanské společnosti do procesu rozhodování o krizových opatřeních a zajistit, aby byly tyto procesy co nejotevřenější a transparentnější. Zvláštní pozornost je nutné věnovat ochraně práv a potřeb zranitelných skupin, jako jsou děti, starší lidé, lidé s postižením nebo sociálně slabší jedinci, aby nebyli neoprávněně postiženi krizovými opatřeními. Poskytovat veřejnosti dostatečné informace o tom, jaká práva a svobody jim náleží, jakým způsobem mohou napadnout neoprávněná omezení svých práv a jak mohou aktivně přispět k ochraně lidských práv a svobod v době krize.

Rozsah této práce mi bohužel neumožnil podrobnější zkoumání problematiky. I přesto bych si přála, aby si tato práce našla své čtenáře a některé z nich možná přiměla k jejímu hlubšímu zamyšlení. Z diplomové práce a nedaleké historie je více než patrné, že si lidská práva a krizové stavy pozornost zaslouží.

9. Zdroje

9.1. Monografie

BÍLEK, Pavel a spol. *Policie a lidská práva*. Praha: Themis, 2000. ISBN 80-85821-94-x.

BÍLKOVÁ, Veronika a spol. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016, Úprava a role složek státní moci ve výjimečných stavech. ISBN 978-80-87284-57-5.

BOGUSZAK, Jiří a spol. *Teorie práva*. 2., vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-030-0.

ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv: [komentář s judikaturou]*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-807-2017-898.

FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2., vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2592-1.

GERLOCH, Aleš a spol. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. 3. vyd., Praha: Prospektrum, 1999. ISBN 80-7175-077-8.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5., vyd. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2.

HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. ISBN 8086131378.

HORÁK, Rudolf. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-471-4.

HRIVNÁK, Ján a spol. *Metody a nástroje řešení krizových situací: (metody a nástroje řízení bezpečnosti): základní údaje*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2009. ISBN 978-80-7251-304-8.

HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-44-X.

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-296-7.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1990.

KOSAŘ, David. *Judicializace justiční politiky Evropským soudem pro lidská práva*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-563-5.

KOVÁŘ, Martin. *Stuartovská Anglie: stát a společnost v letech 1603-1689*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-059-4.

KREJČÍ, Miloš. „*My lid Spojených Států...*“: o Ústavě USA. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. 4. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3375-4.

MARTÍNEK, Bohumír. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6.

MELZER, F. *Poskytování náhrad za újmy vyvolané krizovými opatřeními v průběhu koronavirové pandemie*. Bulletin advokacie. 4/2020, ISSN 1805-8280.

NOVÁKOVÁ, Jaroslava a spol. *Úvod do bezpečnosti a krizového řízení I.: mimořádné události, jejich členění a negativní dopady na základní funkce státu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-343-7.

NOVIKOVÁ, Zuzana a spol. *Všeobecná deklarace lidských práv v povídkách, ilustracích a rozhovorech*. Praha: 65. pole, 2022. ISBN 978-80-88268-71-0.

PAVLÍČEK, Václav. *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn: sborník příspěvků z mezinárodní konference: Praha 18.-19.9.2003*. Praha: Vodnář, 2004. ISBN 80-85889-57-9.

PAVLÍČEK, Václav a HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. vyd. *Zákony s poznámkami* (Linde). Praha: Linde, 1998. ISBN 8072011103.

POLLACHOVÁ, Tatjana. *Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty*. Světové dokumenty. Ostrava: Aries, 1993.

RESCHOVÁ, Jana a spol. *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), kap. Soudní moc. ISBN 978-80-7552-695-3.

RYCHETSKÝ, Pavel. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Komentáře. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-809-3.

SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5045-7.

ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. Brno: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7239-229-2.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-398-1.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vyd. Beckova skripta. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9.

TOMÁŠEK, Michal. *Smlouva o fungování EU: Smlouva o EU; Listina základních práv EU: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-508-5.

TOMEŠ, Igor a spol. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-831-2.

TOMUSCHAT, Christian. *Human rights: between idealism and realism*. Oxford: Oxford University Press, 2003, ISBN 9780199268610.

VANÍČEK, Jiří. *Krizový zákon: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-787-5.

VANÍČEK, Jiří. *Právní úprava krizového řízení v ČR: vybrané problémy právní teorie i praxe*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-69-4.

WÁGNEROVÁ, Eliška a spol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, ISBN 978-80-7357-750-6.

ZEMAN, Petr. *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3037-2.

ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5255-0.

ZPĚVÁK, Aleš. *Zákon o integrovaném záchranném systému: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-199-8.

9.2. Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19.

Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.

Zákon č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Vyhláška č. 380/2002 Sb. Ministerstva vnitra k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

9.3. Rozhodnutí, usnesení

Důvodová zpráva k zákonu č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů.

Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 10666/2020-1/MIN/KAN ze dne 10. 3. 2020.

Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 12398/2020-1/MIN/KAN ze dne 19. 3. 2020.

Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 14601/2021-28/MIN/KAN ze dne 20. 11. 2021.

Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č.j. MZDR 47828/2020-17/MIN/KAN ze dne 5. 3. 2021.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 106/20.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 16/98.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. ÚS IV. 150/01.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2002, sp. zn. 4/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 4/02.

Rozhodnutí předsedy vlády ze dne 12. 8. 2002, č. 373/2002 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území hlavního města Prahy, Středočeského kraje, Jihočeského kraje, Plzeňského kraje a Karlovarského kraje z důvodu značného rozsahu ohrožení životů, zdraví a majetku v důsledku rozsáhlých povodní na dobu od 18.00 hodin dne 12. srpna 2002 do 24 hodin dne 22. srpna 2002.

Rozhodnutí vlády ze dne 2. 6. 2013, č. 140/2013 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území Jihočeského kraje, Plzeňského kraje, Středočeského kraje, Libereckého kraje, Královéhradeckého kraje, Ústeckého kraje a hlavního města Prahy z důvodu vzniklé krizové situace spočívající v ohrožení životů, zdraví a značného rozsahu ohrožení majetku v důsledku rozsáhlé živelné pohromy na dobu od 21.00 hodin dne 2. června 2013 do odvolání.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23.3.2020, č.j. 14 A 41/2020.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 3. 2021, sp. zn. 18 A 16/2021.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 4. 2021, č.j. 8 Ao 1/2021–133.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 11. 2015, č. j. 8 As 39/2014-56.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 10. 2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 13/20.

Usnesení Vlády České republiky ze dne 11. 2. 2021, č. 121.

Usnesení Vlády České republiky ze dne 12. 3. 2020, č. 201.

Usnesení Vlády České republiky ze dne 13. 3. 2020, č. 203.

Usnesení Vlády České republiky ze dne 15. 3. 2020, č. 215.

Usnesení vlády České republiky ze dne 23. 3. 2020, č. 279.

Usnesení vlády České republiky ze dne 30. 3. 2020, č. 332.

Usnesení vlády České republiky ze dne 8. 10. 2020, č. 996.

9.4. Webové stránky a elektronické zdroje

ČESKÉ REPUBLIKY, vláda. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. Online. 2011. Dostupné

z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-19851/#>.

[cit. 2024-02-18].

ČESKÁ REPUBLIKA, vláda. *Odůvodnění usnesení vlády ze dne 26. února 2021 č. 216*. Online. 2021. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/media-centrum/aktualne/UV-c-216-oduvodneni.pdf>. [cit. 2024-02-17].

ČESKÁ REPUBLIKA, vláda. *Usnesení vlády České republiky ze dne 26. února 2021 č. 216 o přijetí krizového opatření*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.praha.eu/file/3252377/USN_216.pdf. [cit. 2024-02-17].

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide. [cit. 2024-02-17].

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Počet návštěvníků bohoslužeb stále mírně klesá, chodí ale mladší*. Online. 2015. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/pocet-navstevniku-bohosluzeb-stalemirne-klesa-chodi-ale-mladsi-20150126.html. [cit. 2024-02-17].

ČTK a EPA. *Vyhlášení nouzového stavu je primárně „aktem vládnutí“, odmítl kontrolu Ústavní soud*. Online. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/04/vyhlaseni-nouzoveho-stavu-je-primarne-aktem-vladnuti-odmitl-kontrolu-ustavni-soud/>. [cit. 2024-02-28].

DATA PROTI COVID. *Chytrá karanténa*. Online. 2020. Dostupné z: <https://covid19cz.cz/covid19-cz/manifest/chytra-karantena#:~:text=V%C3%BDhodou%20Chytr%C3%A9%20karant%C3%A9ny%20je%20v%C3%BDrazn%C4%9B,p%C5%99edpokladu%20respektov%C3%A1n%C3%AD%20zv%C3%BD%C5%A1en%C3%A9%20hygienick%C3%A9%20opatrnosti.> [cit. 2024-02-23].

EVROPSKÁ UNIE. *Historie Evropské unie 2000–09*. Online. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2000-09_cs. [cit. 2024-02-25].

JANN, Ole a spol. *Využití technologie Bluetooth pro trasování šíření Covid-19*. Online. Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu, 2020. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Trasovani_covid19_duben2020_14.pdf. [cit. 2024-02-23].

KORBEL, Václav a PROKOP, Daniel. *Pandemie žákům výsledkově vzala v průměru 3 měsíce učení*. Online. PAQ Research. 2021. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/pandemie-dopad-zaci/>. [cit. 2024-02-23].

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Terminologický slovník krizového řízení a obrany státu*. Online. 8.6. 2016 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>. [cit. 2023-12-12].

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *Covid-19: Přehled aktuální situace v ČR*. Online, 2024. Dostupné z: <https://onemocneni-aktualne.mzcr.cz/covid-19>. [cit. 2024-02-17].

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *eRouška*. Online, 2021. Dostupné z: <https://erouska.cz/>. [cit. 2024-02-23].

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *Přehled výskytu laboratorně prokázaného onemocnění COVID-19 dle KHS podle okresu místa bydliště*. Online, 2022. Dostupné z: <https://onemocneniaktualne.mzcr.cz/covid-19/prehledy-khs>. [cit. 2024-02-17].

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. Online. New York, 1966 Dostupné z: [Mezinárodní pakt o občanských a politických právech – OSN Česká Republika](#). [cit. 2024-02-02].

OUR WORLD IN DATA. *Coronavirus (COVID-19) Cases*. Online. 2020. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/covid-cases>. [cit. 2024-02-10].

ZAHUMENSKÝ, David. *Proč český Ústavní soud odmítá rozhodovat o nouzovém stavu?* Online. Dostupné z: <https://www.davidzahumensky.cz/2020/05/28/proc-cesky-ustavni-soud-odmita-rozhodovat-o-nouzovem-stavu/>. [cit. 2024-02-28].

10. Zkratky

č. – číslo

č.j. – číslo jednací

čl. – článek

ČR – Česká republika

HOPKS – Hospodářská opatření pro krizové stavy

IZS – Integrovaný záchranný systém

LZPS – Listina základních práv a svobod

MZDR – Ministerstvo zdravotnictví

odst. – odstavec

OSN – Organizace spojených národů

Pl. – projednávané plenární věci

Sb. – Sbírka zákonů

sp. zn. – spisová značka

ÚS – Ústavní soud